

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Jan Čonka

**EVROPSKÁ UNIE JAKO MEDIÁTOR ETNICKÉHO
KONFLIKTU NA KYPRU**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Hynek Melichar, Ph. D.

Olomouc

2021

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně s použitím uvedených zdrojů.

V Olomouci dne .....

Podpis:

Poděkování: Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu práce Mgr. Hynkovi Melicharovi, Ph. D. za odborné vedení mé bakalářské práce a poskytování cenných rad. Dále pak všem, kteří mě při psaní práce podporovali.

OBSAH

ÚVOD.....	1
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA	4
1.1 ETNICKÝ KONFLIKT A ZPŮSOBY JEHO ŘEŠENÍ.....	4
1.2 MEDIACE JAKO ŘEŠENÍ ETNICKÝCH KONFLIKTŮ	11
1.3 MEDIÁTOR V MEZINÁRODNÍCH KONFLIKTECH	14
2 PŘÍPADOVÁ STUDIE KONFLIKTU NA KYPRU	19
2.1 KYPERSKÝ KONFLIKT	19
2.2 HISTORICKÉ SOUVISLOSTI KYPERSKÉHO KONFLIKTU A JEHO ZÁKLADNÍ TÉMATA	21
2.3 AKTÉŘI KYPERSKÉHO KONFLIKTU.....	23
2.4 SNAHY EU A MEZINÁRODNÍHO SPOLEČENSTVÍ O ŘEŠENÍ KYPERSKÉHO KONFLIKTU PŘED ROKEM 2004	25
2.4.1 Úloha EU v řešení kyperského konfliktu v období 90. let 20. století.....	26
2.4.2 Období od roku 2000 do vstupu Kypru do EU v roce 2004	28
2.5 SNAHY EU O ŘEŠENÍ KYPERSKÉHO KONFLIKTU PO VSTUPU KYPRU DO EU	29
2.5.1 Ukončení izolace turecké části ostrova a její ekonomická podpora	30
2.5.2 Postavení Kyperských Turků po vstupu Kypru do Evropské unie	32
2.5.3 Vztah mezi EU a Tureckem v kontextu kyperského konfliktu	32
2.5.4 Přístup EU k řešení kyperského konfliktu po roce 2004	34
2.6 MEDIAČNÍ POTENCIÁL EU V KONFLIKTU NA KYPRU	36
ZÁVĚR	38
ZDROJE	41
ODBORNÉ PUBLIKACE.....	41
PRÁVNÍ PŘEDPISY.....	45

ÚVOD

Tématem předkládané práce je Evropská unie jako potenciální mediátor etnického konfliktu na Kypru. Severní část ostrova byla v roce 1974 násilně obsazena Turky a od té doby se mezi tureckou a řeckou částí Kypru stále vede spor o toto území. V této souvislosti se také objevily různé snahy o jeho řešení. Nicméně dosáhnout skutečného řešení se stále ještě nepodařilo. Kyperský spor má přitom na tento středomořský ostrov v mnoha ohledech velmi negativní vliv. Spor o tento ostrov, je totiž například jedním z důvodů, proč Turecko stále ještě není členem Evropské unie (a spolu s ním ani Tureckem okupovaná část Kypru), Evropská unie je přitom jedním z aktérů, který by mohl řešení sporu napomoci. Proto se také staví do role komentátora s potenciálem stát se v budoucnu mediátorem v tomto konfliktu.

Téma jsem zvolil především proto, že aktuální aktivity EU v oblasti řešení konfliktu na Kypru se neustále vyvíjejí, je tedy možné jej vnímat jako téma velmi aktuální. Zároveň je zřejmé, že se stále nepodařilo konflikt vyřešit, čímž je možné říci, že se nejedná o uzavřenou historickou záležitost, ale o aktuální problém, který má řadu dimenzí a neustále se vyvíjí.

Cílem práce je analýza proměny etnického konfliktu na území Kypru vlivem Evropského společenství od roku 1974 do současnosti. Přínosem k naplnění hlavního cíle práce by mělo být zejména zodpovězení následujících výzkumných otázek:

- 1) Jaký je potenciál Evropské unie stát se mediátorem etnického konfliktu na Kypru?
- 2) Jaké dopady má zapojení Evropské unie coby potenciálního mediátora na Kypru na vztah EU a Řecka, potažmo řecké komunity na Kypru?
- 3) Jaké dopady má zapojení Evropské unie coby potenciálního mediátora na Kypru na vztah EU a Turecka, potažmo turecké komunity na Kypru?

Pro zodpovězení stanovených výzkumných otázek je nutné rozdělit práci do několika samostatných kapitol, které se budou věnovat jednotlivým událostem a důležitým momentům v kyperském konfliktu i ve snaze o jeho řešení.

Pro tuto bakalářskou práci byla zvolena forma případové studie. Díky tomuto přístupu by se autor práce neměl uchýlovat k jakýmkoli normativním soudům a interpretovat ověřené

informace nestraně a objektivně. Co se týče metodologického přístupu, je v této práci použita případová studie, neboť dochází ke hlubšímu studiu jednoho konkrétního konfliktu mezi dvěma etniky obývající stejné území (Yin 2009: 18). Konkrétní metodický postup je pak následující:

- 1) Studium a analýza odborných zdrojů, ze kterých jsou čerpány důležité poznatky týkající se mediace, etnických konfliktů, ale i přímo faktografie vztahující se ke konfliktu na Kypru.
- 2) Analýza současného stavu konfliktu na Kypru a úsilí a potenciálu EU v oblasti mediace, jejímž prostřednictvím je usilováno o řešení konfliktu.
- 3) Multidisciplinární přístup, který bere v potaz jak aspekty politické, ekonomické, právní, tak i aspekty společenské a historické, čímž napomáhá tomu, aby případová studie byla koncipována objektivně a brala v potaz veškeré otázky, které jsou skutečně v této oblasti relevantní.
- 4) Zpracování dílčí případové studie, která bere v potaz vybrané relevantní aspekty konfliktu, analyzuje jak jeho vývoj, tak jednotlivé aktéry, možnosti řešení, návrhy a další směřování jednání.

Na téma je nahlíženo z hlediska poznatků, které jsou k dispozici na počátku roku 2021. Autor zaujímá nestranný přístup, prezentuje problematiku neutrálně, přičemž vychází především z odborných zdrojů, které o tématu pojednávají.

Stanovené metodě zkoumání tak odpovídá i vlastní struktura této práce. Jak již bylo nastíněno výše, bude práce rozdělena do několika stěžejních kapitol odkazujících se na konkrétní události ve vývoji kyperského konfliktu.

První část práce slouží jako teoretický rámec. Jsou zde vymezeny zkoumané dva stěžejní fenomény mediace z pohledu mezinárodních vztahů a etnický konflikt. Druhá, analytická, část práce se už zaměřuje konkrétně na kyperský konflikt. Nejdříve je zde v krátkosti vymezen konflikt samotný – stručný přehled historických událostí, jež konflikt formovaly, základní témata a aktéři celého konfliktu. Zkoumána je zde také nastíněna role Evropského společenství/Evropské unie mezi lety 1974 a 2004, kdy ještě Kypr nebyl její součástí, nicméně již tehdy bylo angažmá Evropské unie v této otázce patrné. V následujících kapitolách už je pozornost věnována Evropské unii coby potenciálnímu mediátorovi v kyperském konfliktu po roce 2004. Evropská unie zde vystupuje jako aktér, ovlivňující celou situaci z ekonomické, ale

i politické oblasti., Následně jsou zhodnoceny současné úspěchy Evropské unie v úsilí o řešení „kyperského konfliktu,“ potenciál EU stát se skutečným mediátorem tohoto konfliktu a dopad této její činnosti na vztahy s Řeckem, řeckou komunitou na Kypru, Tureckem a tureckou komunitou na Kypru.

Text práce je zpracován za pomoci odborné literatury v českém a anglickém jazyce. Zdroje se zaměřují jak na teoretická východiska mediace, evropské integrace a etických konfliktů, tak i konkrétně na případ konfliktu na Kypru. Mezi zdroje se řadí jednak monografie, které o problematice obvykle pojednávají souvisleji a detailněji. Např. předním autorem v oblasti teorií mediace byl J. Bercovitch, který je autorem knihy s názvem „Resolving international conflicts: the theory and practice of mediation,“ Vztahům Kypru a Turecka se dlouhodobě věnuje například Karel Hlaváček, který je autorem publikace „Vztah Kyperské republiky a Turecka,“ ze zahraničních autorů pak stojí za zmínku George Kyrys a jeho kniha „Europeanisation and Internalised Conflicts: The Case of Cyprus.“

Zařazena je rovněž řada odborných článků. Mezi nimi stojí zcela jist za zmínku např. článek „Severní Kypr: zpátky na start?“ od Petra Štěpánka anebo také článek „Kypr – předpověditelná krize,“ jehož autorem je Miroslav Bohdál. Opomenout nelze ani zahraniční články a některé relevantní internetové zdroje. Významný je rovněž článek s názvem „Assessing the Conflict Resolution Potential of the EU: The Cyprus Conflict and Accession Negotiations,“ který napsali Doga Ulas Eralp a Nimet Berier. Tento článek je stěžejní, protože se věnuje přímo otázce mediačního potenciálu EU v konfliktu na Kypru.

Dalším významným zdrojem jsou pak nejrůznější dokumenty a právní předpisy, ke kterým patří například Charta OSN stejně jako některé předpisy přijaté v rámci Evropské unie.

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

V první kapitole formulují teoretická východiska problematiky, je nejprve zařazena informace o vymezení etnického konfliktu, je pak věnována pozornost rovněž mediaci jako způsobu řešení etnického konfliktu a konečně se také věnují pojmu mediátor mezinárodních konfliktech.

1.1 Etnický konflikt a způsoby jeho řešení

Na počátku je třeba alespoň v krátkosti vymezit teoretický rámec celého kyperského konfliktu, tedy etnický konflikt, a především způsoby jeho řešení. Na tento pojem je nutné nahlížet jako na spojení dvou termínů – etnický, respektive etnikum a konflikt.

Definicí etnik, či širšího vymezení v podobě etnické skupiny lze najít nepřeberné množství. Navíc není překvapení, že při konkrétní definici vždy záleží na přístupu autora. Pro účely této práce a vymezení daného problému stačí uvedení dvou autorů, kteří s tímto pojmem pracují. S. Brouček ve své knize uvádí, že „*etnická příslušnost je sounáležitost jednotlivce s etickým společenstvím na základě objektivních a subjektivních komponentů jeho etnicity*“ (Brouček 1991: 239)

To znamená, že etnikum a etnickou příslušnost lze jako projev vědomí o sounáležitosti jednotlivce či skupiny s určitou etnicitou, kterou můžeme chápat jako významně provázaný systém kulturních (materiálních i duchovních), rasových, jazykových a teritoriálních faktorů, historických osudů a představ o společném původu působících v interakci a formujících etnické vědomí člověka a jeho etnickou identitu. Nejde tedy jen o očividné znaky, které etnikum spojují, ale především o jakési etnické vědomí, tedy „*sounáležitost s určitou skupinou na základě společně sdílených objektivních komponentů etnicity nebo rodového původu. Jako forma společenského vědomí je souhrnem na historické osudy, postavení, úlohu, etnický prostor (vlast), původ a povahu vlastního etnika a na jeho místo mezi ostatními etniky*“ (Brouček 1991: 240).

V podstatě velmi podobně, avšak trochu systematictěji vymezuje etnikum i přední teoretik této oblasti Anthony D. Smith. Ten definoval 6 samostatných kritérií vymezujících etnikum následovně: kolektivní jméno, mýtus o společném původu, sdílené dějiny (kolektivní zkušenosti předávané z generace na generaci), charakteristická sdílená kultura, asociace s určitým územím, pocit solidarity. (Tesař 2007: 19-20)

Druhým termínem, jenž musí být v rámci této kapitoly vymezen, je pojem konflikt. Konflikt je naopak mnohem širší a nemusí se samozřejmě vztahovat pouze k etnicitě. Obecně lze konflikt chápat jako střet něčeho/někoho s něčím/někým (Plamínek 2012: 15).

Mluvíme-li o etnicitě, etnický konflikt se dle Tesaře vyvíjí ze soutěže, konkrétně ze situace, kdy dojde k narušení soutěže typicky o ovládnutí území, peníze z rozpočtu, přístup ke vzdělání, ale také o charakter státních symbolů nebo interpretaci státních dějin a podobně. Jakékoli narušení soutěže symbolizované zvýhodněním jedné ze skupin velmi často vede ke konfliktu. V té chvíli přestává být relevantní postoj jednotlivce nebo jeho činy a do popředí se dostává pouze jeho etnická příslušnost. Je samozřejmé, že ne každé narušení soutěže vede automaticky ke konfliktu, a i v případě, že konflikt propukne, může být stále udržován v určitých mezích vyšší autoritou. Někteří autoři se pak zabývají právě faktory, jež se objevují jako příčiny nebo okolnosti usnadňující propuknutí vnitřních konfliktů. Podle Michaela E. Browna jimi jsou (Tesař 2007: 29):

Strukturální faktory: slabé státy, vnitrostátní bezpečnostní obavy, etnická geografie.

Politické faktory: diskriminační politické instituce, exkluzivistické národní ideologie, vnitroskupinová politika, politika elit.

Ekonomické a sociální faktory: ekonomické problémy, diskriminační ekonomické systémy, ekonomický rozvoj a modernizace.

Kulturní a perceptivní faktory: kulturní diskriminace, problematické dějiny.

S definicí etnického konfliktu pak pochopitelně přichází i zahraniční odborná literatura. Například dle Kaufmana (2001: 15-17) jde o konflikt, v němž se jedná o klíčové příčiny a problémy, které zahrnují určité prvky etnického původu (uvedené výše) nebo charakteristiky samotných etnických skupin. Konflikt tohoto typu je organizovaný ozbrojený boj mezi nejméně dvěma agresivními stranami, při kterém je zabito nejméně tisíc lidí. Etnický konflikt zahrnuje tři složky, jimiž jsou: masové nepřátelství, šovinistická politická mobilizace a bezpečnostní dilema.

Jiná definice pak pro změnu zastává názor, že etnické výzvy mohou vést k násilné eskalaci, pouze pokud se skupina obává, že by její existence byla ohrožena. Důležitá je schopnost vyvolat vertikální eskalaci založenou na přesvědčení, že „naše skupina je v nebezpečí.“ Další podmínkou, která musí existovat, aby došlo k etnickému konfliktu, je

politická příležitost. Skládá se ze dvou prvků, za prvé musí existovat dostatečný politický prostor (oslabení nebo rozpad státu nebo podpora vnější moci) a za druhé územní základna (pro úspěšnou mobilizaci jsou etnické skupiny buď územně soustředěny v nějakém regionu, nebo mají územní základnu v sousední zemi) (Toft 2010: 3).

Zásadní význam mají rovněž teorie, jejichž prostřednictvím je možné etnické konflikty a jejich vznik vysvětlit. Odborná literatura pojednávající o etnickém konfliktu a etnické politice je rozsáhlá a nelze ji zde komplexně prozkoumat. Omezují se zde proto jen na některé teoretické koncepty, které mají nejvýznamnější souvztažnost k tématu.

Vznik etnického konfliktu je podmíněn zvýhodněním jedné skupiny na úkor druhé na základě etnických rozdílů (Barša, Strmiska 1999: 141). Dochází tak k soupeření mezi jednotlivými skupinami o zdroje, socioekonomické a politické postavení či obraně kulturních hodnot. Toto soupeření může postupně nabrat rozměry od pokojných demonstrací až po otevřené násilí a etnické čistky. Faktorů, které ovlivňují rozměry etnického konfliktu je několik, těmi nejhlavnějšího jsou: militarizace skupin, etnocentrismus, etnická segregace, omezení komunikace mezi skupinami a vytváření obrazu nepřítele, demonizace nepřítele a posvěcení vlastní skupiny, zastávání neústupných pozic a neschopnost kompromisu, ekonomický úpadek, a nakonec pocit bezmocnosti (Barša, Strmiska 1999: 142).

Pro následné urovnání vzniklých konfliktů nabízí teorie etnických konfliktů několik řešení, přičemž závisí zejména na přístupu, jaký soupeřící strany zvolí. Prvním je realistický přístup, který předpokládá použití síly k vyřešení konfliktu, pokud možno jednou provždy, tedy eliminací či vynucenou emigrací jedné ze soupeřících stran. Druhým přístupem je distributivní, kdy obě strany konfliktu sdílejí výnosy, ale i ztráty plynoucí z konfliktu, tedy ústup ze svých originálních požadavků a uspokojení se i s menšími zisky. Třetím přístupem je akomodační, kdy se obě strany vzdávají požadavků stojících proti sobě a dohodnou se na vzájemném doplňování při řešení problémů a spravedlivě rozdělí zdroje mezi skupiny, tak aby měli existenci zaručenou při vzájemné spolupráci. Z tohoto třetího přístupu vyplouvají tři možné způsoby vytvoření fungujícího modelu soužití etnických skupin, či národů. Prvním je federalismus, který umožňuje těmto skupinám politické zastoupení na nižší úrovni (např. pouze jedna komora parlamentu), předpokládá určitý stav autonomie jednotlivých skupin a logicky i jejich geografickou koncentraci a segregaci z důvodu efektivního využití zdrojů. Tento model však podřizuje všechny skupiny centrálnímu řízení, které nemusí vždy brát ohled na všechny skupiny stejně, zvláště pokud v něm dominuje jedna skupina nad všemi ostatními. Druhým

modelem je založen na skutečnosti, že se všechny skupiny rovnoměrně podílejí na centrálním řízení. Nemusí tedy mít garantovanou svou nezávislost ve formě asociace naopak jsou nedílnou součástí celé společnosti v rámci státu. Tento model však může opět vést k soupeření jednotlivých skupin o získání rozhodujícího vlivu při centrálním řízení. Třetím typem je multikulturní společnost, která sice stejně klade důraz na duální etnickou identitu etnických skupin, avšak při jejich politické jednotě. Tento model se snaží o prosperitu a ochranu všech svých občanů individuálně, tedy jde o snahu zajistit jednotlivým příslušníkům různých etnických skupin stejné podmínky na politické, ekonomické, kulturní a dalších úrovních (Barša, Strmiska 1999: 149-155).

Podle jiné kategorizace je možné uvést, že teorie etnického konfliktu se opírají o kombinaci dvou širokých kategorií motivů. Jedná se o motivy instrumentální a konzervativní. Instrumentalistické teorie zdůrazňují skutečnost, že účastníci etnického konfliktu doufají, že z něj budou mít nějaký hmotný prospěch – jako jsou třeba pracovní místa, ekonomické bohatství nebo moc. Dle instrumentální teorie se jedná vlastně o konflikt mezi racionálními aktéry, který je veden kvůli omezeným zdrojům. To potvrzuje skutečnost, že například v zemích subsaharské Afriky dochází k etnickým konfliktům poměrně často. Etnický původ je mnohdy také racionálním základem pro budování koalice. Konzervativní teorie se zaměřují na vnitřní rozměr konfliktu, který interpretují jako erupci vzájemné antipatie (Caselli, Coleman 2011: 8).

Vedle tohoto pojetí se lze setkat i s kombinací instrumentální a konzervativní teorie etnických konfliktů. Stěžejní význam zde má sebeúcta, kterou jednotlivci vyvozují z toho, že vidí, jak členové jejich etnické skupiny uspějí v podnikání a zejména v politice. To umožňuje vedoucím jednotlivých zainteresovaných skupin (kteří se na etnický původ dívají instrumentálně) mobilizovat etnickou podporu, ať už ve formě hlasování pro etnické strany nebo účasti v násilných konfrontacích (Caselli, Coleman 2011: 9).

Z hlediska řešení konfliktů je třeba uvést, že hlavní předmět řešení etnických konfliktů představuje způsob cílené konstruktivní a produktivní přeměny konfliktů s cílem minimalizovat použití násilí, umožnit překonání antagonismů mezi aktéry konfliktů a podpořit akceptování a udržení řešení konfliktu v dlouhodobé perspektivě. Součástí řešení konfliktů je i zkoumání, resp. vytváření krátkodobých nebo dlouhodobých strategií, zkoumání zájmů a cílů aktérů, jejich chování, způsob vyjednávání, prostředí, ve kterém se pohybují a v němž se konflikt odehrává, případné třetí strany zapojené do konfliktu apod. Dalším ze zkoumaných faktorů je i způsob

jakým je možné dosáhnout dohody a možnosti jejího provádění a následné udržení dosažené dohody v budoucnosti. Důležitou součástí oboru řešení konfliktů je i vytváření způsobů a metod které slouží k efektivní prevenci vůči konfliktům, ať už násilných anebo nenásilných (Zartman 2007: 3-4).

Řešení konfliktu („conflict resolution“) můžeme obecně definovat jako aktivitu, která se primárně orientuje na definování a výzkum příčin, které konflikty vyvolávají. Dalším předmětem řešení konfliktů je zkoumání vztahů a změny uvedených vztahů mezi aktéry. Cílem je dospět k vzájemné dohodě aktérů a dosažení urovnání takovým způsobem, aby se nestaly základem pro nové konflikty. Waisová definuje řešení konfliktů jako „*sociální situaci, kdy se strany ozbrojeného konfliktu dobrovolně rozhodnou pro mírové soužití nebo řešení základních příčin neshleditelnosti svých zájmů pro zastavení použití zbraní a násilí. Uvedená definice se zabývá výhradně ozbrojenými konflikty*“ (Waisová 205: 31).

Jiná definice pak říká, že řešení konfliktů je vlastně „*komplexní pojem naznačující skutečnost, že hluboko zakořeněné zdroje konfliktu již byly identifikovány a transformovány. V důsledku toho již není chování aktérů násilné, postoje nejsou nepřátelské a struktura konfliktu se změnila.*“ (Hofreiter 2008: 134).

Přístupy ke konfliktům existují různé, ale způsoby řešení etnických konfliktů jsou v zásadě čtyři základní, a to následující: únik, který představuje pasivní postoj ke konfliktu, útok, který může být na verbální úrovni, ale může eskalovat až po fyzickou agresi, manipulace, kde se aktéři snaží různými prostředky ovlivnit svého oponenta, nenásilný způsob uspokojení potřeb aktéra, který je přímý a otevřený (do této kategorie se řadí i mediace).

Koncepce řešení konfliktů preferuje právě poslední, tedy nenásilný způsob. Cílem je, aby se konflikt vyřešil konstruktivně tak, aby byly uspokojeny požadavky všech participujících stran. V tomto kontextu psychologie uvažuje o kognitivním přístupu ke konfliktům a pracuje s funkcemi jako myšlení, vůle, paměť, racionální volba. Vychází z faktu, že v sociální společnosti se konflikty nacházejí. Filozofický přístup preferuje myšlenku nevyhledávání konfliktů. V případě, že se konflikt vyskytne, neměli by se mu aktéři vyhýbat a popírat ho, ale na druhé straně by neměly svým nezájmem dosáhnout eskalaci konfliktů do vyšších fází. Konflikty je třeba se zabývat již v časných fázích a hledat vhodný způsob a metodu na jejich řešení. V zásadě je možné vymezit pět základních metod, jejichž prostřednictvím lze konflikt řešit. Jedná se o vyjednávání, facilitaci, mediaci, arbitráž a adjudikaci. Cílem každé metody řešení konfliktů je,

aby aktéři byli schopni eliminovat své emoce, rozumově zvážit situaci, rozhodnout se pro určité kroky a postupy a uzavřít konkrétní, měřitelnou a reálnou dohodu se svými oponenty. Dohoda je základním bodem a cílem o který se snaží většina z nenásilných metod řešení konfliktů, nicméně usiluje o ně trochu jinou cestou.

Vyjednávání (negociace) představuje neformální proces, během kterého sporné strany konfliktu dobrovolně jednájí o možnosti řešení konfliktu, který je k vyjednávání dovedl. Podmínkou je i oboustranný souhlas aktérů s navrženým řešením. Tento proces může být v určitých případech i formální, a to v závislosti od přístupu zúčastněných stran. Typickou vlastností negociace je nepřítomnost jakéhokoliv rozhodce, mediátora nebo jiné třetí strany. Vyjednávání je interpersonální nebo inter-skupinový postup a může probíhat na několika úrovních: na osobní úrovni, na úrovni organizace nebo na mezinárodní – diplomatické úrovni. Předmětem procesu vyjednávání je navazování a budování vztahů, jejichž prostřednictvím se aktéři snaží dospět k vzájemné dohodě o záležitostech individuálního nebo vzájemného zájmu (Starkey, Boyer, Wikenfeld 2010: 3-4).

Pokud se jedná o facilitaci, jde o proces, který vytváří prostředí pro efektivní a zároveň bezpečný dialog na složité či komplexní témata. Je to strukturovaná metoda, která by měla zjednodušit jednání aktérů i přes jejich polarizovaná stanoviska, primární zásadou je využívat při každém kroku vzájemný konsenzus. Jejím cílem nemusí být vyřešení všech sporných otázek. Stačí, aby si oponenti vzájemně naslouchali, dokázali se vcítit do pozice toho druhého, dokázali otevřeněji projevat své zájmy, přiblížit si pohledy na aktuální situaci. Facilitace se využívá v různorodých prostředích např. místní komunity, vzdělávací a jiné instituce, korporace apod. Facilitace je řízené vyjednávání s přítomností neutrálního odborníka, který aktérům pomáhá koordinovat dialog o předmětu konfliktu. Facilitátor je osoba, která je součástí systému kde konflikt vznikl. Pomáhá sporným stranám určit a analyzovat problémy, hledat způsoby řešení sporů a způsoby jejich uplatnění (Druckman, Broome, Korper 1988: 489-491). Další metodou je mediace, již je věnována samostatná podkapitola č. 1.2, na kterou je v podrobnostech odkazováno.

Arbitráž, jakožto další metoda řešení etnického konfliktu, je zařazována mezi alternativní, tradiční způsoby řešení sporů. Představuje řešení, kde je obvykle stranami, popř. i soudem ustanoven rozhodce, jehož předmětným úkolem je předběžné slyšení případu, vyhodnocení důkazů, argumentů a svědectví a vynesení verdiktu ve sporu v rámci jeho kompetencí. Rozhodnutí o předmětu konfliktu třetí, nezávislou stranou představuje tradici,

kteřá je starší než samotné právo. arbitrážní procesy existují ve všech společenstvích a civilizacích. Výsledný verdikt arbitráže má závazný charakter, který v některých výjimečných případech může být pouze doporučující. Charakteristickým prvem rozhodčího řízení je jeho dobrovolnost, spočívající v dohodě stran o konkrétním způsobu řešení sporu a současně větší možnost vlivu na rozhodnutí stran prostřednictvím vyšší míry neformálnosti procesu před arbitrážním soudem ve věci samotné. přístup k řešení sporů je však direktivní. Rozhodce vyslechne sporné strany konfliktu a rozhodně o nejefektivnějším řešení (Mahan 2004: 1-3).

Poslední metodou řešení etnického konfliktu je adjudikace, která představuje nejzávaznější formu při řešení konfliktů. Jedná se totiž o rozhodování o předmětu sporu nezávislou třetí stranou, která má v kompetenci vynést závazný verdikt o řešení situace. Adjudikace se může odehrávat i mimosoudní cestou, ale soudní líčení představuje její nejčastější formu. Je to formální a strukturovaný proces, který není založen na dobrovolné účasti. Je to situace, ve které jedna strana je vítězem procesu a druhá poraženým. Představuje jednu z mála nedobrovolných forem řešení konfliktu, při kterém si odpůrce nemůže zvolit jiný způsob řešení sporu, nebo se mu vyhnout. Ve fázi vyššího stupně eskalace konfliktu může být soudní proces bezpodmínečný a prospěšný. Adjudikace je právní předpis (popř. mezinárodními dokumenty) proces, v němž soudce posuzuje případ na základě důkazů, argumentace obhájců sporných stran a rozhoduje o řešení sporu, Při soudních sporech jsou akceptovány a brány v úvahu práva a povinnosti sporných stran konfliktu (Menkel-Meadow 1996: 1613).

1.2 Mediace jako řešení etnických konfliktů

Vzhledem k tématu práce považuji za nezbytné vymezit mediaci, a to konkrétně mediaci jakožto způsob řešení etnických konfliktů. Odborná literatura se obecně shoduje na tom, že mediace patří k alternativním (mimosoudním) metodám řešení sporů (Brzobohatý, Poláková, Horáček 2016: 2) a lze ji využít jak v rámci sporů vnitrostátních, tak i v rámci mezinárodních sporů, a dokonce i přímo na spory mezi státy. Samotný pojem mediace přitom pochází z latinského „být uprostřed,“ což svědčí o tom, že mediátor je vlastně určitým prostředníkem, jehož prostřednictvím strany mají možnost svůj konflikt řešit. Jedná se o nestranného profesionála, který stranám neříká, jak mají konflikt řešit, do ničeho je nenutí, nicméně snaží se jim zprostředkovat cestu ke vzájemnému dialogu (Grygar 2014: 12-13).

Z jiného úhlu pohledu je možné rovněž konstatovat, že mediace je stylem či přístupem k řešení konfliktů, pro který je charakteristické, že respektuje specifika a odlišnosti obou stran konfliktu. Účastníkům mediace pomáhají neutrální a nestranné osoby, které se označují jako mediátoři k tomu, aby dokázali najít konsenzus ohledně toho, jakým způsobem chtějí svůj konflikt řešit. Mediace je metodou, která je založena na vzájemné komunikaci sporných stran a jejich porozumění, což napomáhá k samotnému dosažení dohody. Jedná se přitom o dobrovolný proces, se kterým musí obě strany souhlasit, aby bylo možné vůbec konflikt prostřednictvím mediace řešit (Bercovich 1996: 12).

Na mezinárodní úrovni ji vymezuje charta OSN v článku 33. „*Strany v každém sporu, jehož trvání by mohlo ohrozit udržení mezinárodního míru a bezpečnosti, budou nejprve usilovat o jeho řešení vyjednáváním, šetřením, zprostředkováním, řízením smířčím, rozhodčím nebo soudním, použitím oblastních orgánů nebo ujednáním nebo jinými pokojnými prostředky podle vlastní volby. Rada bezpečnosti uzná-li to za nutné, požádá strany, aby řešily svůj spor takovými prostředky*“ (Charta Organizace spojených národů).

Jinými slovy představuje mediace způsob řešení sporu, při kterém do sporu zasahuje třetí strana, jejímž cílem je sladit názory protistran a tím dopomoci smírnému vyřešení problému. Mediace se uskutečňuje často v případech, kdy konflikt probíhá již po delší dobu, nebo snahy jednotlivých aktérů konfliktu vyřešit spor pomocí násilí nebo jinou spornou cestou dosáhly maxima a všichni aktéři sporu došli do fáze, kdy žádný z nich není ochoten přijmout další náklady na to, že by konflikt mohl dopadnout v jeho neprospěch. V takovém případě lze říct, že jsou strany připraveny účastnit se dialogu (Bercovich 1996: 12).

Stejně tak je vhodné využívat mediaci také v případech, kdy není žádoucí, aby došlo k destrukci vzájemných vztahů, ale je naopak potřeba, aby vztahy byly adekvátním způsobem nastaveny takovým způsobem, aby do budoucna mohly fungovat (a to i v dlouhodobém časovém horizontu). Mediaci totiž také napomáhá tomu, aby byla dohoda stran skutečně dodržována, což je dáno tím, že strany se na ní aktivně podílejí, mají tedy poté vůli ji dodržovat, protože si vytvoří do určité míry řešení na míru svým potřebám, resp. takové, jaké je pro ně minimálně přijatelné (Brown 2018: 165-166).

Mediace etnických konfliktů se však vyznačuje celou řadou specifik. Předně se nejedná o malý spor dvou či několika málo osob, ale minimálně dvou poměrně velkých a rozsáhlých skupin, které mají své zástupce, kteří se mediaci účastní, tito zástupci by měli reprezentovat vůli stran, nicméně nemusí tomu tak být zcela vždy a vůle stran nemusí být reprezentována zcela přesně, což jsou určité limity mediace v etnických konfliktech. Zásadní význam zde má i skutečnost, že různé etnické skupiny mají jinou kulturu, mentalitu a spolu s tím i pohled na konflikt, popř. na možnosti jeho řešení, což obvykle realizaci mediace, resp. možnost dosažení úspěchu v rámci mediace v etnických konfliktech ztěžuje (Brown 2018: 165-166).

I samotné pojetí toho, co je úspěch v mediaci či ve sporu, popř. co je přijatelné řešení, může být mezi různými subjekty s různými zvyklostmi, tradicemi a kulturou, podstatným způsobem odlišné. Důležitá je zde tedy potřeba stanovit jasnou definici toho, co máme na mysli pod „úspěchem“ v oblasti řešení etnických konfliktů, resp. v oblasti řešení konkrétního konfliktu. Existuje mnoho pohledů na to, co tvoří nebo jak rozpoznat úspěch. Úspěch může být krátkodobý nebo dlouhodobý stav. Lze jej definovat z hlediska objektivních podmínek na místě (např. snížený počet smrtelných úrazů), nebo z hlediska některých subjektivních kritérií (např. podepsání spravedlivé a vyrovnané dohody). Analytická metoda tradičně používá pouze krátkodobá opatření k definování úspěchu. Podpis mírové smlouvy ze strany bojovníků je tedy obecně považován za úspěšný. Mnohé případy však donutily pozorovatele na mezinárodní úrovni vážněji uvažovat o dynamice vztahů mezi bojovníky a zkoumat osud mírových dohod podepsaných s pomocí prostředníka (Bercovitch, Simpson 2010: 72).

Druhým problémem, se kterým je v souvislosti s tématem mediace etnických konfliktů nutné se vypořádat, je fakt, že je častokrát velmi obtížné určit, do jaké míry lze neúspěšnou mírovou dohodu přičíst úsilí zprostředkující třetí strany. Mírová dohoda může selhat v udržení podmínek nezbytných pro mír, protože zúčastněné strany si přejí obnovit nepřátelství nebo ignorovat ustanovení jejich mírové smlouvy. Obdobně prostředí, ve kterém je podepsána

smlouva může být natolik obtížné, že i ty nejkvalitnější a nejpropracovanější zprostředkované ujednání mohou být více či méně předurčeny k selhání. Přijmeme-li tuto myšlenkovou linii, pak se zdá vysoce nepravděpodobné, že bychom navrhli selhání mediace jako jedinou příčinu krátkodobé mírového ujednání. Zdá se zjednodušující naznačit, že selhání mírových dohod v zásadě ne lze přičíst pouze jednomu faktoru v celkovém konfliktním prostředí, přičemž etnická a kulturní odlišnost, dlouhodobý konflikt, ale i mnohé další skutečnosti, mohou mít významný dopad. Podobně nelze mediační úsilí a výsledky hodnotit prostou dichotomií toho, zda byla mírová ujednání podepsána či nikoli, bez ohledu na trvanlivost a stabilitu dohody. Mír by místo toho měl být koncipován jako dynamický, mnohostranný proces, v němž je zprostředkovaná mírová smlouva jen jednou částí procesu (Bercovitch, Simpson 2010: 73).

V kontextu mediace etnického konfliktu, která je velmi obtížným úkolem, je tak důležité rozlišovat mezi selháním mediace, selháním samotných účastníků sporu a selháním způsobeným obtížemi přítomnými v prostředí konfliktu. Dostupná literatura týkající se sjednaných dohod naznačuje několik faktorů, které mohou zlepšit trvanlivost sjednaných dohod, mezi něž patří mezinárodní záruky bezpečnosti, ustanovení o sdílení vojenské a politické moci a úroveň konkrétnosti ve formulaci vlastní dohody. Prostředí, ve kterém ke konfliktu a následné dohodě dojde, navíc ovlivní také životnost uzavřené dohody. Je také nutné reflektovat dynamickou povahu procesu při pohledu na události jak v z hlediska historických zkušeností, tak z hlediska budoucích očekávání (Brown 2018: 168).

Aby mediace v etnickém konfliktu, a samozřejmě jakákoli jiná forma intervence v jakémkoli prostředí konfliktu, byla účinná, jsou zapotřebí tři věci: motivace sporných stran urovnat nebo vyřešit konflikt, příležitost mediátora zapojit se a rovněž schopnosti mediátora. Musí také existovat příležitost, protože pokud by se spory rozhodly vyhnout jakékoli možnosti zásahu ze strany mediátora, mediace by byla neproveditelná (Sargsyan 2003: 3).

1.3 Mediátor v mezinárodních konfliktech

Z výše zmíněného je tedy zřejmé, že hlavní roli v celém procesu mediace hraje mediátor – nezávislý profesionální zprostředkovatel, který do značné míry přebírá kontrolu nad průběhem jednání. Stěžejní je role, respektive úkol mediátora. Je nutné si uvědomit, že mediátor připravuje prostor pro jednání a pomáhá oběma stranám dosáhnout dohody. Sám mediátor o konkrétním řešení sporu nerozhoduje (Princen 1991: 57-69).

Samotný termín mediátor evokuje existenci jednotlivce, který hraje v celém sporu tuto významnou roli. V rámci mezinárodních vztahů jsou však mnohem častěji mediátorem státy, mezinárodní organizace či skupiny států. Podle Mezinárodního mediačního institutu byla většina mediací, zhruba 60 %, zprostředkována za přispění právě konkrétního státu coby mediátora. Přibližně 35 % mediací probíhá za přispění mezinárodní organizace (Merrills 2011: 27).

Role mediátora je klíčová a není jednoduché vhodného mediátora pro řešení mezinárodních sporů vždy nalézt. Na jedné straně samozřejmě stojí fakt, že musí s mediací souhlasit všechny zúčastněné strany a celý proces tak musí být dobrovolný, na straně druhé proces vyžaduje nestrannost mediátora. A právě posledně zmíněná podmínka není vždy samozřejmostí. Vzhledem ke skutečnosti, že funkce mediátora není jednoduchá, často zdlouhavá a náročná, vstupují do celého procesu světové velmoci, které však nemusí přijmout funkci mediátora z pouhé ochoty pomoci, ale i z vlastních důvodů. Tyto důvody mohou být samozřejmě různé. Může se jednat o otázky územních nároků, otázky politické, náboženské či historické, vždy je ale nutné, mít je na paměti (Merrills 2011: 27-28).

Mediátoři totiž v procesu řešení konfliktu mnohdy přebírají různé role a odpovědnosti. Lze identifikovat například následující role: direktivní (prosazování konkrétních výsledků), nedirektivní (vytváření příznivého prostředí pro mediaci) a reflexivní (objevování problémů, usnadňování lepšího porozumění). Vedle toho se rozlišuje mezi zainteresovanými mediátory, kteří mají zájmy na sporných problémech a zdrojích, které mají nést, a neutrálními mediátory, kteří nemají žádné z výše uvedených. Spory a konflikty, kterých se týkají, se liší intenzitou, eskalací, dynamikou, obsahem a kontextem, aktéry, okolnostmi a dalšími podrobnostmi (Sargsyan 2003: 3-4).

Mediátoři jednají v komplexním prostředí, které odráží složitou síť politické, ekonomické, sociální, kulturní, a dokonce i psychologické dynamiky. Vzhledem k tomu, že

konflikty se liší v rozmanitosti parametrů, mění se i cíle a strategie mediace od kontextu ke kontextu, na což musí být schopný mediátor schopen zareagovat. Úloha mediátora v etnickém konfliktu každopádně není snadná. A konečně, aby byl mediátor efektivní, měl by do určité míry disponovat dovednostmi řešení konfliktů. Důraz je potřeba klást na kombinaci procesních dovedností (např. schopnost naslouchat, přetvářet problémy, zasahovat ve správný okamžik atd.). důležité jsou však rovněž určité znalostní dovednosti (v podobě porozumění konkrétním problémům v konfliktu, stejně jako jejich právním, politickým nebo ekonomickým důsledkům). Při zapojení se do řešení konkrétního konfliktu si mediátoři stanovují a sledují různé cíle. Mají v úmyslu změnit nebo ovlivnit různé aspekty konfliktu – jeho intenzitu, dynamiku interakcí a chování konfliktních stran, strukturu, vzorce rozhodování a mnoho dalších charakteristik. Mediátoři tedy očekávají různé výsledky a hodnotí úspěch nebo neúspěch podle kritérií, která jsou pro ně důležitá. V této souvislosti je třeba zmínit, že existují také stupně úspěchu a neúspěchu při řešení konfliktu. Existují různá očekávání. Například některé strany nebo někteří mediátoři jsou spokojeni s dosaženým prozatímním příměřím, zatímco jiní očekávají trvalé vyřešení konfliktu s vyloučením možnosti jeho opětovného propuknutí (minimalistický vs. maximalistický přístup) (Sargsyan 2003: 3-4). V tomto ohledu je důležitým faktorem trvanlivost. Z uvedených důvodů je tak potřeba, aby mediátorem konkrétního konfliktu byl subjekt, který je k tomu vhodný, sleduje vhodné cíle a je schopen reflektovat potřeby stran v konkrétním konfliktu.

Právě s ohledem na fakt uvedený výše, se jako nejúspěšnější mediátoři ukazují mezinárodní organizace. Jedním z příkladů zapojení mezinárodní organizace do procesu mediace je také spor mezi Turky a Řeky obývající ostrovní stát Kypr, kde by se mediátorem mohla stát právě Evropská unie, a právě tento příklad bude náplní praktické části této práce. V rámci ní budou posuzovány zejména kroky mediátora, jimiž má dojít k vyřešení konfliktu, úspěchy mediátora a posuny v celém sporu, neboť z historie je zřejmé, že mediace nemusí vždy končit dohodou mezi státy a tím vyřešením sporu. Navíc existují situace, kdy sice k dohodě stran dojde, ta ale ani zdaleka nemusí být spravedlivá. Je tedy dobré zmínit to, že cílem mediace je, aby vznikla dohoda, která je všemi stranami akceptovaná natolik, že se ji rozhodnou přijmout, nikoli stoprocentní spravedlnost. V případě mnoha započatých mediací celý proces skončí neúspěchem a po čase je jednoduše zřejmé, že k nalezení řešení touto cestou nedojde. Pak je pouze otázkou, kdy je dobré mediaci ukončit. Podle článku 5 Haagských úmluv by měla být mediace ukončena v momentě, kdy je některou ze stran sporu nebo mediátorem samotným

prohlášeno, že návrhy mediátora nejsou pro strany přijatelné (Handbook on the Peaceful Settlement of Disputes between States 1992: 43-44).

Mediátor také pochopitelně musí volit vhodnou mediační strategii. Mediační strategie označuje celkový plán mediátorů k řešení a řízení konfliktů. Lze také uvést, že strategie mediace je vlastně celkový plán, přístup nebo metoda, kterou má mediátor k řešení sporu, tedy to je způsob, jakým mediátor zamýšlí řídit případ, strany a záležitost. Objevují se konzistentní vzorce, které lze pozorovat s ohledem na celkovou strategii nebo použitý akční plán. Rozdíly v provádění různých mediačních strategií lze přičíst tomu, jak se mediátor rozhodne zacházet s mediačním procesem, a konkrétnímu kontextu konfliktu. Praxe a proces mediace se v zásadě točí do značné míry kolem volby strategického chování mediátorů (Bercovitch, Lee 2003: 1–17). Strategií, které lze při mediaci využít, je celá řada, nicméně každý mediátor preferuje trochu jinou strategii i volbu metod. Proto je opět volba mediátora jednoznačně klíčovým faktorem.

Jak již jsem výše uvedl, velmi často bývají jako mediátoři úspěšné právě mezinárodní organizace. Pokud se týká Evropské unie, jedná se o mezinárodní organizaci „*sui generis*“. Od běžných mezinárodních organizací se liší vyšším stupněm integrace, kdy Evropská unie v mnoha ohledech zavádí jednotnou politiku, sjednocuje právní předpisy, které se týkají mnohdy detailů apod. Ještě před Evropskou unií vznikla tři evropská společenství, která na území Evropy působí již od 50. let 20. století. Proto je také možné posoudit vliv EU a Evropských společenství práva ně vývoj konfliktu na území Kypru (Cihelková 2003: 38).

Představení EU jako organizace je poměrně známé, je však třeba poukazovat na skutečnost, že EU především disponuje svojí vlastní zahraniční politikou, hovoří se konkrétně o společné zahraniční a bezpečnostní politice EU. V mnoha ohledech je zahraniční politika EU spojena s její obchodní politikou, ale také s otázkou rozšiřování EU, ekonomické anebo také humanitární agendy, které se EU věnuje v rámci své zahraniční politiky (Střítecký 2008: 85). Nelze se tedy podívat nad skutečností, že se v rámci své zahraniční politiky snaží EU být rovněž mediátorem v některých konfliktech, popř. lze minimálně hovořit o tom, že má určitý mediační potenciál (byť ne vždy mediátorem konfliktu skutečně je, což je v současné situaci i případ Kypru).

V současné době je možné tvrdit, že mediace se vyvinula v důležitý nástroj zahraniční a bezpečnostní politiky EU. Navzdory této skutečnosti je EU jako mediátorovi věnována jen

malá pozornost v rámci odborné literatury či akademického výzkumu. Zde je dovozováno, že mediační úsilí EU mělo určitý pozitivní dopad na konflikt a jeho zvládnání, pokud jde o urovnání konfliktu. Tato dimenze tedy odkazuje na pozorovatelnou změnu chování při konfliktu urovnání konfliktu. Tato dimenze tedy odkazuje na pozorovatelnou změnu chování při konfliktu na stranách sporu, což lze pozorovat jak během procesu mediace, ale především také jako její výsledek. Může to vést k podpisu dohody o příměří nebo dohody, která (alespoň částečně) řeší hlavní konfliktní problémy. Lze říct, že je možné odlišit šest možností, jak může EU pomoci k řešení nějakého konfliktu z pozice jeho mediátora. Výsledkem může být:

- Úplné vypořádání: Dohoda, která řeší všechny otázky neslučitelnosti mezi konfliktními stranami.
- Řešení hlavních konfliktních problémů: Dohoda, která řeší některé problémy sporu, které mají pro strany zásadní význam.
- Řešení menších konfliktů: Dohoda, která řeší některé problémy konfliktu, které mají pro strany menší význam.
- Procesní dohoda: dohoda o dalších kolech jednání, uzavření procedurální aspekty jednání nebo strategie pro provádění koncesí (ale bez dohody o podstatě sporu).
- Příměří: Dohoda, která zavazuje strany zastavit veškeré vojenské akce proti nepříteli a usilovat o mírové řešení konfliktu.
- Žádná dohoda: Mediace nevede k žádné dohodě o podstatě konfliktu ani o jakýchkoli postupech, jak udržet probíhající proces vyjednávání (Bergmann, Niemann 2013: 5-6). Pouze v posledním případě je přínos EU nulový, v ostatních případech je možné zmínit, že nějaký význam úsilí EU jako mediátora má.

V této oblasti lze však rozlišovat hned dvě různé dimenze úlohy EU jako mediátora. Jedná se předně o schopnost EU dosáhnout předem stanovených cílů (tj. o dosažení cíle) a dále také o příspěvek mediačního úsilí k pozorovatelné pozitivní změně dynamiky konfliktů, pokud jde o urovnání takových konfliktů. Důležité je zaměření na proměnné, které souvisejí s identitou mediátora. V rámci vyjednávací chování EU lze identifikovat čtyři hlavní podmínky, které jsou

nejrelevantnější ve specifickém kontextu mediace EU. Jedná se primárně o pákový efekt, strategii mediace, soudržnost a kontext konfliktu (Bergmann, Niemann 2013: 24). Z tohoto hlediska je tedy možné hovořit o tom, že Evropská unie by se mohla stát i mediátorem kyperského konfliktu.

2 PŘÍPADOVÁ STUDIE KONFLIKTU NA KYPRU

Druhou kapitolu práce zaměřuji na případovou studii etnického konfliktu na Kypru, do kterého Evropská unie jako potenciální mediátor konfliktu intervnuje. Cílem případové studie je především shrnout základní historické souvislosti konfliktu, základní témata a zainteresované aktéry. Následně se bude práce věnovat snahám Evropské unie o nalezení cesty k vyřešení tohoto konfliktu prostřednictvím mediace, a především zhodnocení jejich výsledků a možnostem jejich dalšího směřování.

2.1 Kyperský konflikt

Kypr je malý ostrov ve východní části Středoziemního moře, jež je dlouhodobě ovlivněn etnickým konfliktem mezi řeckou a tureckou komunitou. Existence těchto etnik ovlivňuje nejen politiku a ekonomiku ostrova, ale i běžný život jeho obyvatel. V případě kyperského teritoria je vhodné zmínit, že 78 % Řeků a 18 % Turků, kteří ostrov obývají, a pociťuje silnou regionální identitu, přesto nepředstavuje samostatné etnické skupiny. Jsou součástí většího řeckého a tureckého etnika, což do značné míry ovlivňuje také podobu současné situace na ostrově i historické události, jež dnešní Kypr formovaly. Právě díky této skutečnosti jsou do značné míry do celého konfliktu zapojeny nejen dvě zmíněné komunity žijící na Kypru, ale také dva samostatné státy – Řecko a Turecko. Zároveň se jedná o euroasijský stát, který je členem Evropské unie od roku 2004, což ovšem platí jen o jeho řecké části, která tvoří větší část (asi 59 %) celého ostrova). Turecká část členem EU není. Jedná se o třetí největší ostrov v rámci Středomoří. Zároveň je také významnou turistickou destinací, kam každoročně směřuje množství turistů (Ker-Lindsay 2011: 2-4).

Vedle přírody, moře anebo památek je láká také třeba „město duchů,“ jak se označuje Varosha, což byla dříve velmi vyhledávaná turistická destinace, dnes se jedná o opuštěné město, které muselo v roce 1974 opustit okolo 39 000 obyvatel. Tento stav ve své podstatě odráží stagnaci řešení kyperského konfliktu.

Kypr je dnes ostrovem rozděleným tzv. zelenou linií na dvě části. Jižní obývají z převážné většiny kyperští Řekové, kteří ji nazývají Kyperskou republikou. Naopak severní část ostrova obývají kyperští Turci, kteří zde prohlásili tzv. Severokyperskou tureckou republiku. Ta však z mezinárodního pohledu byla uznána pouze Tureckem, a proto je jediným oficiálně uznaným státem celého ostrova právě Kyperská republika. Hlavním městem Kypru je

Nikosie, kterou prochází zelená linie, čímž i toto hlavní město je rozděleno na dvě části – tureckou a řeckou. Nelze pak opomenout ani skutečnost, že z historických důvodů se na ostrově nachází dvě menší entity, které spadají pod vládu Velké Británie. Nachází se na nich vojenské základny, které vznikly ještě před tím, než došlo k rozdělení Kypru (BusinessInfo 2019).

Na území Kypru tak existuje jednak „Kyperská republika,“ která patří Řekům a dále „Severokyperská republika,“ která je okupována Tureckem. Přestože nebyla Severokyperská turecká republika většinou států uznána, funguje do značné míry samostatně. Severní Kypr má svou vlastní hlavu státu, vládu i parlament. Odlišná je také ekonomická úroveň severní části ostrova, neboť se tato část v podstatě od vyhrocení konfliktů na ostrově v 50. letech téměř nerozvíjela a vzhledem k mezinárodní izolaci jsou kyperské Turci závislí na finanční pomoci z Turecka. Naopak Kyperská republika je hospodářsky rozvinutým státem (dle Světové banky se jedná o vysokopříjmovou ekonomiku), který je součástí řady mezinárodních a nadnárodních organizací, od roku 2004 mimo jiné také členem Evropské unie, od roku 2008 je pak rovněž členem eurozóny, čímž se zde platí měnou Euro, což usnadňuje turismus a další ekonomický rozvoj s ním spojený stejně jako různé formy spolupráce ostrova se zbytkem EU i dalšími státy. Z politického hlediska je v rámci Kyperské republiky možné hovořit o demokracii, v čele státu stojí prezident, který je volen přímo lidem (BusinessInfo 2019).

Navzdory vleklému konfliktu Kypr patří mezi bezpečné země a pouliční kriminalita je nízká. (BusinessInfo 2019). Tato bezpečnost může být společnou charakteristikou malých komunit, kde převládá sociální kontrola kvůli blízkým rodinným a sociálním vztahům, ale Kypřané jsou obecně a nepochybně nenásilní lidé, což dokazuje nízká míra kriminality. I přes každodenní frustrace z konfliktu a jeho ekonomické, sociální a politické náklady pro Kypřany je situace ve své podstatě „*normalizovaná*.“ Proto možná není tak velký zájem obou stran na řešení konfliktu. Je však třeba říct, že kyperský problém je reálně na místní, regionální a mezinárodní úrovni. Místní znamená vztah mezi dvěma „*etnickými*“ kategorizovanými komunitami. Díky zapojení Turecka a Řecka od raných fází konfliktu, měl tento konflikt po mnoho let také výrazný regionální rozměr. Tato regionální dimenze je také produktem geografie ostrova, který je symbolicky vnímán jako most mezi třemi kontinenty (zejména vzhledem k historii a demografii regionu). Na mezinárodní úrovni se problém zabývá OSN od roku 1964 a týká se NATO, Spojených států a také EU (Ker-Lindsay 2011: 95)

Historie, a především příčiny kyperského konfliktu jsou složité a při rozsahu této práce není příliš prostor na jejich detailní zkoumání, přesto se následující kapitola pokusí o shrnutí

nejzásadnějších historických událostí a základních témat sporu, které vedly k tomu, že je aktuální situace na Kypru taková, jaká je.

2.2 Historické souvislosti kyperského konfliktu a jeho základní témata

Historie Kypru sahá velmi hluboko, v této práci se jí však věnuji jen od počátku období konfliktu mezi řeckou a tureckou komunitou. Jeho osídlování začalo kolem roku 1500 před Kristem. Pro tuto práci jsou však stěžejní právě vztahy mezi Řeky a Turky na ostrově. Řekové údajně ostrov osídlili již okolo roku 1400 před Kristem. Právě Řekové se také zasloužili o název ostrova, protože ho již tehdy pojmenovali „*kyparissos*.“ Tento pojem znamená „*cypřiš*.“ Již tato dávná historie je však spojena s mnoha různými výpady a útoky, které vůči Řekům na ostrově žijícím byly směřovány. Ostrov se tak postupně dostal pod kontrolu Feničanů, Perské říše anebo Alexandra Makedonského stejně jako Římské říše (Koura 2019: 27). Důvodem mohla být i jeho strategická poloha a příjemné podnebí.

Za zmínku stojí fakt, že během třetí křížové výpravy byl ostrov dobyt anglickým králem Richardem I. Lví srdce. Ostrov následně setrval pod nadvládou křižáků do roku 1489, kdy připadl pro změnu Benátské republice. V roce 1571 se pak ocitl pro změnu pod nadvládou Osmanů, čímž se na něj dostali Turci, se kterými jsou dlouhodobě vedeny konflikty, což bylo dáno zejména strategickým významem Kypru pro Osmanskou říši (Koura 2019: 28).

První střet mezi Řeky a Turky na Kypru začal už v druhé polovině 16. století, kdy se Turci vylodili na ostrově a podmanili si zde žijící Řeky. I přes počáteční nesouhlas s tureckou nadvládou se vztahy mezi komunitami skutečně vyhroutil až v 19. století během řeckého boje za nezávislost, kdy Řekové na Kypru usilovali o spojení s Řeckem, kterého se však nepodařilo dosáhnout. Do období britské okupace tak měli Turci na ostrově privilegované postavení. V roce 1878 se ostrov Kypr dostal pod britskou kontrolu. Poté co Britové převzali moc na Kypru, kyperští Řekové předpokládali, že předají ostrov Řecku. To se však nestalo, a když bylo zcela zřejmé, že jediná nabídka, která od Británie přijde je autonomie, vypukla na ostrově v roce 1955 teroristická kampaň kyperských Řeků, jejímiž cíli byli vojenské základny a rozhlasové stanice, ale i vládní úředníci a dokonce civilisté. Teroristické útoky se velmi brzy proměnily v občanskou válku. Kyperští Turci na celou situaci reagovali vytvořením ozbrojených sil a volali po rozdělení ostrova. Zajímavé je, že už v této době, v polovině 50. let, našly ozbrojené konflikty na Kypru odezvu i v Turecku. Zde vypukly proti řecké výtržnosti. Několikaletý boj

obě strany vyčerpaly a v roce 1959 všichni toužili po dohodě. S řešením přišla Velká Británie (Bell-Fialkoff 2003: 157-158).

Dne 16. srpna 1960 byla vyhlášena nezávislost Kypru konstituovaná na základě tří smluv, a to Záruční smlouvy, Alianční smlouvy a Smlouvy o založení Ústavy, které všechny vstoupily v platnost ve stejný den, a to 16. srpna 1960. Kyperská ústava byla koncipována jako zobrazení politického kompromisu mezi Spojeným Královstvím, Řeckem a Tureckem. Obě etnické komunity měly mít v rámci republiky autonomii. Prezidentem měl být Řek, viceprezidentem Turek a oba měli mít právo veta. Poměr ústřední vlády měl být 7:3 a armády 6:4 ve prospěch Řecka, s čímž obě strany z počátku souhlasily. Velmi brzy u řecké komunity však začal panovat názor, že Řekové příliš mnoho dávali, a naopak Turci příliš mnoho obdrželi, a začalo docházet ke sporům. Ty v roce 1963 přerostly v otevřenou násilnost mezi komunitami.

Docházelo také ke zpochybňování životaschopnosti velmi komplikované a rigidní ústavy, a to v podstatě hned od prvních let svého života. První prezident Kypru, arcibiskup Makarios navrhl třináct změn. Atmosféra po předložení třinácti návrhů byla velmi napjatá, neboť Kyperští Turci, kteří tento krok interpretovali jako přípravu na ovládnutí moci na celém ostrově, přičemž se rozhodli okamžitě odstoupit ze svých funkcí ve výkonné, zákonodárné a soudní moci. Toto napětí bylo hlavní příčinou, která vedla k prvnímu mezi komunálnímu ozbrojení a v návaznosti na to pak i k ozbrojenému konfliktu, v jehož důsledku došlo k vytvoření „zelené linie“, neutrální zóny mezi řeckou a tureckou čtvrtí v hlavním městě Nikósii. V roce 1974 se navíc do celého konfliktu vložilo Turecko a v červenci toho roku se jeho jednotky vylodily na ostrově. Turecká invaze ostrov rozdělila. Turci přivezli na ostrov tisíce obyvatel z pevninského Turecka a došlo k vyhlášení Severokyperské turecké republiky (Bell-Fialkoff 2003: 158-159).

Po vyhlášení republiky tak začal severní Kypr fungovat jako samosprávný protektorát Turecka. Jedná se o etnicky i nábožensky jednolitý stát muslimských Turků, který zabírá zhruba jednu třetinu ostrova. Turecká komunita na Kypru je zde stále chráněna tisíci tureckých vojáků. Jak již bylo zmíněno výše, ekonomika této části ostrova byla dlouhou dobu v izolaci, což se samozřejmě podepsalo na její výkonnosti. Od vstupu Kypru do Evropské unie se situace začala částečně měnit, i když změny nebyly okamžité. A právě tyto kroky, které mají nejen ekonomicky pozvednout severní část Kypru, ale především vést ke sjednocení ostrova a tím vyřešení dlouholetého sporu řeckou a tureckou komunitou jsou náplní dalších kapitol této práce (Šlachta 2007: 65).

Důležité je, že zelená linie je neustále hlídána tureckými vojsky, což je ze strany Řeků vnímáno jako ohrožení. Jejich požadavky tak směřují k tomu, aby turecká vojska z Kypru odešla a společně s nimi i turečtí obyvatelé, kteří od roku 1974 na Kypr začali opět ve větším počtu přicházet. Naopak turecká reprezentace na Kypru vnímá v přítomnosti vojsk určité záruky směřující k ochraně jejich menšiny na tomto ostrově. Je tedy zřejmé, že pohledy a postoje se velmi liší. Od té doby bylo učiněno nespočet kroků směřujících k možnému řešení konfliktu, doposud však tyto snahy nebyly úspěšné.

2.3 Aktéři kyperského konfliktu

Kromě samotných kyperských Řeků a kyperských Turků jsou do celého konfliktu do jisté míry zapojeny i další subjekty – Velká Británie, která má díky koloniálnímu dědictví s Kyprem stále silné vztahy, a navíc na ostrově stále existují dvě britské vojenské základny, pevninské Turecko a Řecko.

Řecká komunita na Kypru prošla během historie změnou svého postavení. Původní turecká nadvláda z ní udělala neprivilegovanou většinu, což se mělo změnit s příchodem Velké Británie. Nakonec nedošlo k připojení Kypru k Řecku tak, jak si kyperští Řekové představovali a ti se tak brzy stali jednou ze stran otevřeného násilného konfliktu na ostrově. Dnes je postavení kyperských Řeků zcela jiné. Vstupem do Evropské unie dosáhli kyperští Řekové částečně svého cíle. Mohou využívat výhod, které členství v Evropské unii nabízí a částečně došlo k zajištění jejich bezpečnosti, o kterou se tolik obávali. Navíc mohou v Evropské unii využívat svůj vliv v neprospěch turecké části ostrova i Turecku (World Bulletin 2014)

Turecko dlouhodobě usiluje o utužení své moci na Kypru. Je zřejmé, že nejlepší cestou by pro Turecko bylo celkové vyřešení konfliktu. V rámci Evropské unie se turečtí představitelé snaží směrem ke Kypru aplikovat pozitivní politiku. Zdánlivě aktivní řešení sporu přináší Turecku lepší postavení v pozici kandidáta do Evropské unie, zvyšuje tureckou důvěryhodnost a dochází tak k postupnému zlepšování řecko-tureckých vztahů. Reálně však Turecko kyperský problém neřeší. Jde spíše o vytváření jakési image jako kandidáta na vstup do Evropské unie (Theophylactou 2012: 98-100). Vzhledem k tomu, že turecká vláda požaduje vytvoření tzv. bizonální federace, kdy kyperští Turci nebudou považováni za menšinu, je řešení pravděpodobně v nedohlednu. (World Bulletin 2014).

Na svém názoru dlouhodobě trvá i Řecko, které požaduje stažení turecké okupační armády z Kypru a odsuzuje vznik nelegálně vyhlášeného samostatného státu, který neuznává.

Řecko je ve své politice dlouhodobě konzistentní, což v podstatě znemožnilo jakékoli další jednání. Představitelé Severokyperské turecké republiky nesouhlasí s postojem Řecka k situaci na Kypru a tvrdí, že pokud mají Řekové zájem situaci vyřešit, musí radikálně změnit svou politiku směrem ke Kypru, a především přijmout existenci tureckých Kypřanů a jejich prezidenta (Diner 2015).

Velká Británie Kypr obsadila v roce 1914 a má zde do současnosti celkem dvě vojenské základny, přičemž mezi Velkou Británií a Kyprem existují dlouhodobé vzájemné vztahy, a to navzdory faktu, že do roku 1960 byl Kypr britskou kolonií a proti tomuto stavu se postupem času začal prosazovat značný odpor (Hlaváček 2012: 2). Za aktéra tohoto konfliktu ji lze označit rovněž z důvodu, že od roku 1974 (tedy od roku, kdy byla část Kypru obsazena Tureckem) má Velká Británie rovněž svého Vysokého Komisaře pro Kypr, přičemž Velká Británie patří k subjektům, které aktivně podporují a rovněž v minulosti podporovaly snahu o řešení konfliktu na Kypru. Dlouhodobě usiluje o to, aby mezi oběma stranami konfliktu byly dobré vztahy (Tocci 2007: 30).

Za aktéra kyperského konfliktu je v současné době možné považovat rovněž Evropskou unii, která usiluje o to, aby byl konflikt vyřešen, a to zejména z důvodu, že Kypr i Řecko jsou členskými státy EU, Turecko dlouhodobě o členství usiluje, čímž je pochopitelné, že Evropská unie usiluje primárně o zajištění bezpečnosti na svém území, které je tvořeno i územím Kypru (Tocci 2007: 31). Je také nesporné, že se Evropská unie k otázkám konfliktu a možností jeho řešení čas od času vyjadřuje, hovoří se také o jejím potenciálu stát se mediátorem tohoto konfliktu, o němž pojednávají následující podkapitoly, na které je odkazováno. Opomenout pak nelze ani OSN, která však stojí mimo záběr této práce, byť do určité míry jí věnuje pozornost v následující podkapitole č. 2.4, kde pojednávám o snahách o řešení konfliktu na Kypru před rokem 2004, kdy Kypr vstoupil do EU, byť informace o aktivitách OSN v této oblasti je zařazena spíše z důvodu kontextu, prioritně je pozornost věnována právě EU.

2.4 Snahy EU a mezinárodního společenství o řešení kyperského konfliktu před rokem 2004

Snahy o řešení konfliktu na Kypru sahají ještě před vyhlášení Severokyperské turecké republiky. Ta je však v určitém smyslu výsledkem neúspěchu těchto snah. Po vypuknutí dalších násilností v již nezávislém Kypru na začátku 60. let byl prvním vážným návrhem řešení tzv. Achesonův plán navržený Spojenými státy a Velkou Británií (Hlaváček 2012: 2). Plán navrhoval spojení Kypru s Řeckem, přičemž část by byla postoupena Turecku a vytvoření polonezávislých tureckých zón po celém ostrově. Dále by podle plánu došlo ke jmenování zahraničních komisařů, kteří by sledovali dodržování práv kyperským Turkům v řecké části ostrova. Achesonův plán byl odmítnut Kyprem a Řeckem. Turecko se sice přímo nevyjádřilo odmítavě, ale plán také nepodpořilo. Acheson následně představil ještě druhý plán, ale jeho konec byl velmi podobný plánu prvnímu (The New York Times 1964).

Nejen, že nedošlo k přijetí návrhů na vyřešení sporu, celá situace se ještě zhoršila a v roce 1967 došlo k dalším násilnostem. Ani v následujících letech nedošlo k přijetí jakéhokoli řešení, jež by dokázalo znepřátelené Turky a Řeky na Kypru přimět k jiné formě soužití, naopak mezitím došlo k vyhlášení Severokyperské turecké republiky tak, jak je uvedeno výše. V 90. letech už se do celé situace postupně začala vkládat Evropská unie (Theodoulou 2016).

Vzhledem k tomu, že právě úloha EU jako mezinárodní organizace, která se k problematice vyjadřuje s ohledem na členství, resp. v tehdejší době na přístupová jednání ohledně členství Kypru v EU, je v této oblasti klíčovým subjektem a je třeba v návaznosti na vývoj a aktuální situaci také posoudit její potenciál coby možného budoucího mediátora konfliktu, je dále text členěn podle toho, jak se vyvíjela právě jednání s EU a stanovisko EU ke konfliktu.

2.4.1 Úloha EU v řešení kyperského konfliktu v období 90. let 20. století

Myšlenka na vstup do EU se u Kypru začala prosazovat na počátku 90. let 20. století. Tehdy se také začaly stupňovat požadavky tehdejšího vůdce kyperských Turků, kterým byl Raúl Denktash, nicméně právě přístupová jednání s EU do tohoto vývoje poměrně významným způsobem zasáhla, neboť kyperští Turci vyjadřovali nesouhlas se samotným podáním přihlášky do EU (Hlaváček 2012: 3).

Z hlediska řešení konfliktu na Kypru to mohl být určitý impuls k tomu, aby bylo nalezeno řešení, což ostatně očekávala OSN (ta očekávala, že EU jí napomůže k tomu, aby se podařilo najít shodu o ukončení konfliktu), nicméně realita byla taková, že hned v začátcích přístupových jednání s Kyprem dala EU jasně najevo, že nemá problém se situací, kdy do Evropské unie vstoupí i nesjednocený Kypr, což zmírnilo tlak na nalezení jakéhokoli řešení (Theodoulou 2016). V této souvislosti je však nutné zmínit, že EU na počátku 90. let 20. století viděla situaci jinak, protože se do řešení konfliktu nechtěla sama aktivně žádným způsobem zapojovat, což vedlo k tomu, že i její reakce na přihlášku Kypru do EU byla zpočátku velmi zdrženlivá. Nelze opomenout fakt, že se EU do určité míry bála toho, že dojde buď k rozdělení Kypru na dvě části anebo bude do EU přijat stát, jehož část se bude fakticky nacházet pod okupací jiného státu. Ani jedna z těchto variant nebyla pro EU přijatelná (Ker-Lindsay, Mullen, Faustmann 2011: 19).

V této souvislosti je třeba zmínit, že z hlediska přístupového procesu je nevýznamnější stanovisko Rady EU a Evropské rady jako dvou orgánů EU, přičemž ani. Jednom z těchto orgánů nebylo přijato zcela jednoznačné stanovisko, neboť reprezentanti, kteří v nich působili, neměli na kyperskou otázku zcela jednotný názor, což se také promítlo do otázky, jak se nakonec EU k celé situaci postavila (Klíma 2011: 291).

Projevoval se zde zejména fakt, že například Řecko mělo jednoznačný zájem na tom, aby Kypr do EU vstoupil, čímž byl z jeho strany prezentován názor, že konflikt není překážkou vstupu do EU, podobné stanovisko pak zaujímala i velká Británie, již také Kypr poskytl záruku, že nedojde k ohrožení britských vojenských základen, které se na Kypru nacházejí (Tocci 2007: 52). Naopak Francie patřila ke státům, které byly proti tomu, aby Kypr za situace nevyřešeného etnického konfliktu do EU vůbec vstoupil. Nicméně tento názor se ukázal být menšinový, což bylo také důvodem, proč EU zaujala ve vztahu ke vstupu Kypru do EU tak benevolentní stanovisko (Ker-Lindsay, Mullen, Faustmann 2011: 30).

Další z orgánů EU, jímž je Komise, usiloval spíše o to, aby byl konflikt vyřešen před tím, než bude reálně aktuální samotný vstup Kypru do EU. Z tohoto důvodu bylo také v roce 1994 rozhodnuto, že Kypr nebude přijat již v roce 1995, ale až v další fázi rozšíření, čímž byl poskytnut poměrně dlouhý čas na řešení této otázky (Eralp, Beriker 2005: 182).

Samotná přístupová jednání pak započala v roce 1998, přípravy na ně probíhaly již v roce 1997. V těchto přístupových jednání byly kladeny určité požadavky na to, aby byly k jednání přizváni i zástupci kyperských Turků, ale také Evropská rada opakovaně vyjádřila přesvědčení, že by bylo žádoucí, aby byla mezi oběma stranami nalezena dohoda. Kyperští Turci ovšem pozvání k jednání odmítli. Nicméně jak se ukázalo, postupně bylo od tohoto očekávání upuštěno a EU zaujala spíše stanovisko, že pro ni otázka řešení konfliktu na Kypru není natolik podstatná, aby bylo zabráněno vstupu Kypru do EU. Kypr byl totiž po ekonomické a také po institucionální stránce jinak velmi vyspělým státem, čímž zde nebyly žádné jiné překážky jeho vstupu do EU kromě etnického konfliktu, který byl neúspěšně řešen již od roku 1974. V roce 1999 tak bylo rozhodnuto o tom, že nezávisle na skutečnosti, zda se konflikt podaří vyřešit, vstoupí Kypr do EU. Zároveň právě v roce 1999 bylo za kandidátskou zemi uznáno rovněž Turecko, čímž se kyperští Turci začali jednání účastnit, ovšem za účelem podpory Turecka jako kandidátského státu, nikoliv za účelem podpory Kypru. Lze přitom konstatovat, že v tomto ohledu bylo předvstupní období Kypru svědkem podpory Turecka a Kyperských Turků při řešení sporu, což bylo krokem ke splnění podmínek jejich integrace do EU. Skutečné transformaci politik pomohla důležitá propast mezi zakořeněnými nepružnými strategiemi Turecka a Kypru na Kypru týkající se sporu a podmíněnosti EU. Případ řeckých Kypřanů je však pravým opakem: nedostatek důvěryhodných podmínek pro kyperský konflikt znamenal, že kyperští Řekové neměli dostatečný motiv k vyřešení sporu. Naopak, odmítnutí řešení a přistoupení k EU se stalo strategickou volbou vyvolanou ze strany EU (jejím přístupem k věci). V této souvislosti je nutné poukázat na skutečnost, že právě otázka jednání o členství v EU a jeho podmínky tak mnohdy členství v EU a přístupová jednání o něm zůstávají mocným nástrojem při spouštění domácích reforem, a to i v politikách řešících určité konflikty, ale pouze za předpokladu, že je věrohodnost státu a ochota EU jej přijmout za člena určitým způsobem podmíněna. To se však u Kypru nepodařilo. Čeho se však v důsledku jednání o přistoupení Kypru k EU dosáhnout podařilo, byla určitá „internacionalizace“ konfliktu, tedy rozšíření povědomí o daném konfliktu (Kyris 2014: 8-9).

2.4.2 Období od roku 2000 do vstupu Kypru do EU v roce 2004

Navzdory skutečnosti, že EU jasně dala najevo, že je ochotna Kypr přijmout jako členský stát nezávisle na tom, zda bude konflikt vyřešen, byla zde stále určitá snaha dosáhnout smíru v této otázce, byť aktivnější zde stále byla OSN než přímo EU. V roce 2003 pak došlo k podpisu přístupové dohody mezi EU a Kyprem. Tím se také stalo jistým faktem, že Kypr do Evropské unie skutečně k 1.5.2004 vstoupí (Ker-Lindsay, Mullen, Faustmann 2011: 7).

V této situaci ovšem na základě iniciativy OSN vznikl Annanův plán (2004), který usiloval o řešení etnického konfliktu na Kypru. Jeho vznik byl spjat i s otázkou internacionalizace konfliktu, který přinesla jednání o vstupu do EU. Plán tehdejšího generálního tajemníka OSN Koffiho Annana navrhoval vytvoření federálního státu pod názvem „Sjednocená kyperská republika“ ještě před vstupem Kypru do Evropské unie. Jednalo by se o bikomunální, bizonální stát, složený z Řecké kyperské republiky a Turecké kyperské republiky na základě švýcarského modelu. Stát by měl jednu mezinárodně právní subjektivitu a obyvatelé by měli dvě občanství – občanství společného státu a občanství jedné ze dvou republik, které by bylo pouze doplňujícím. Společná vláda by rozhodovala především v otázkách zahraničně politických, otázkách obrany, migrace, vydávání pasů a do určité míry také o otázkách ekonomických. Na druhou stranu by jednotlivé republiky měly stále velkou míru autonomie a každá z republik by měla svou vlastní ústavu (Theodoulou 2016). Sám Kofi Annan k plánu uvedl, že „volba není mezi tímto plánem a nějakým jiným kouzelným, mytickým plánem. V této chvíli je volba mezi tímto řešením a žádným řešením. Plán je spravedlivý a byl zpracován proto, aby fungoval.“ (Štěpánek 2012).

O přijetí plánu mělo být rozhodnuto v referendu. To se konalo dne 24. dubna 2004. Z počátku se zdálo, že vypracování plánu představuje schůdnou cestu pro vyřešení kyperského konfliktu a má tudíž velkou šanci na přijetí. Podporu Annanově plánu vyslovilo Řecko i Turecko. Turecko pak spíše ze zjištěných důvodů, neboť vyřešení kyperského konfliktu by zemi posunulo blíže ke členství v Evropské unii. Nakonec tureckokyperská komunita plán přijala 65 % hlasů, avšak Řekové na Kypru jej 75 % hlasů odmítli. Důvodem nepřijetí plánu řeckou komunitou byl zejména fakt, že kyperští Řekové považovali plán za jednoznačně výhodnější pro tureckou stranu, a navíc Kyperská republika počítala se skutečností, že Kypr může do Evropské unie vstoupit i rozdělený (neboť již měla v době konání referenda ostatně podepsanou přístupovou smlouvu s EU), a tak se také nakonec stalo (Hlaváček 2012: 3).

Je tedy zřejmé, že svou roli sehrála Evropská unie ještě před tím, než se Kypr stal jejím členem. Kyperští Turci, chápali Annanův plán jako příležitost k vyřešení konfliktu a tady vystoupení z ekonomické izolace, zatímco Kyperští Řekové neměli v podstatě v situaci, kdy jim byl přislíben vstup i přes rozdělení ostrova, důvod plán přijmout. Evropská unie ve skutečnosti dala kyperským Řekům důvod Annanův plán odmítnout, protože věřili, že jejich samostatný vstup do Unie jim zajistí lepší vyjednávací pozici v kyperském konfliktu (Kyris 2014: 7-9). S ohledem na tyto skutečnosti se nabízí otázka, zda Evropská unie v tomto ohledu nepromarnila šanci pokusit se o vyřešení kyperského konfliktu tím, že vstup země do EU podmíní právě přijetím Annanova plánu.

2.5 Snahy EU o řešení kyperského konfliktu po vstupu Kypru do EU

V roce 2004 tak v návaznosti na předcházející vývoj vstoupil Kypr do EU a stal se její součástí, čímž je do jisté míry pochopitelné, že se Evropská unie k otázce situace na Kypru vyjadřovala. Je totiž třeba zmínit, že doposud se řešení nenašlo, čímž nakonec do Evropské unie v roce 2004 vstoupila Kyperská republika, která zahrnuje celý ostrov, fakticky však vstupoval Kypr do unie rozdělený na Kyperskou republiku na jihu a Severokyperskou tureckou republiku. To mělo za následek, že platnost právního řádu Evropské unie zůstala omezena pouze na oblast, nad kterou měla Kyperská republika skutečnou kontrolu, a to do doby, než dojde k vyřešení kyperského konfliktu. Legitimním členem Evropské unie je tak pouze ta část ostrova ovládaná Řeky (Protokol č. 10. Úř. věst. L 236, 23. 9. 2003: 955).

Evropská unie podle některých autorů počítala s tím, že vstup rozdělené země povede k vyřešení konfliktu rychleji, neboť kyperští Turci a také samotné Turecko nebudou chtít stát mimo Unii a o vyřešení kyperské otázky se zasadí sami (Kyris 2014). To se však nestalo. Naopak tato situace přinesla značnou výhodu kyperským Řekům, kteří díky rozhodovacím mechanismům uvnitř Evropské unie, získali výhodu vedoucí k prosazování svých zájmů na úkor kyperských Turků i Turecka. Ve vztahu k Turecku mohou totiž kyperští Řekové používat v Unii právo veta. Kyperští Turci a Turecko chápou tuto situaci a fakt, že Evropská unie napomohla k jejímu vytvoření tím, že dovolila vstup rozdělenému Kypru, jako příklon unie na stranu Kyperských Řeků. Tento fakt, kterým Evropská unie definitivně přišla o svou roli nestranného aktéra, měl a má vliv, jak na její vztahy s tureckou komunitou na Kypru, tak na vztahy s Tureckem (Kyris 2013: 11). S tím se pak pojí i omezená možnost mediačního potenciálu, o kterém bude komplexněji pojednáno v dalším textu, protože ve vztahu k turecké straně není EU zcela jistě nestranná. Přimo v otázce řešení celého konfliktu tak samotný vstup

do EU žádné významné proměny nepřinesl, byť zde byl mnohé iniciativy, které jsou představeny v následujícím textu.

2.5.1 Ukončení izolace turecké části ostrova a její ekonomická podpora

I přes tyto úvahy uvedené výše si samotné vyřešení konfliktu vzala původní myšlenka Evropská unie v této záležitosti za své, neboť nyní byl kyperský konflikt její nedílnou součástí a Evropská unie se tak stala jedním z jeho aktérů. Už samotný vstup Kypru do Evropské unie znamenal určitou změnu náhledu na kyperské Turky. Pozitivní dopad měl však také fakt, že v referendu, jež mělo být potvrzením přijetí Annanova plánu na vytvoření kyperské federace turecká část ostrova návrh přijala. V důsledku těchto dvou událostí se po vstupu země do EU ministři zahraničních věcí členských zemí rozhodli ukončit izolaci severní části ostrova a začít s její ekonomickou podporou. Rada v dokumentu vyzývá Komisi, aby vytvořila návrhy, které povedou nejenom k ekonomické integraci ostrova, ale také zlepšení kontaktů mezi oběma komunitami a Evropskou unií. Důležité rozhodnutí umožňující obchod a finanční podporu navíc padlo ještě před vstupem země do Evropské unie. Rada EU vydala dne 29. 4. 2004 nařízení č. 866/2004 „o režimu podle článku 2 protokolu č. 10 k aktu o přistoupení 168“ („*Green Line Regulation*“) o zelené linii, podle něhož zelená linie rozdělující Kyperskou republiku a Severokyperskou tureckou republiku nepředstavuje vnější hranici EU a stanovuje tedy, za jakých podmínek mohou osoby, zboží a služby překročit zelenou linii/demarkační linii, která odděluje severní a jižní Kypr (Nařízení Rady (ES) č. 866/2004).

Pravidla daná tímto nařízením by měla oblasti severního Kypru zajišťovat rovnocennou úroveň ochrany, bezpečnosti a veřejného pořádku i hospodářských zájmů, jaké požívají jiní členové Evropské unie. Na druhou stranu se rozhodně nejednalo o volný pohyb osob a zboží tak, jak je to v rámci Evropské unie běžné. Došlo ke stanovení celkově hodnoty zboží, jež je osvobozeno od daní a cel, na demarkační linii dochází ke kontrolám osob a linii lze překračovat pouze na přechodech schválených Kyperskou republikou (Nařízení Rady (ES) č. 866/2004).

Ihned po vstupu země do Evropské unie bylo rozhodnuto o ukončení izolace severní části Kypru a Evropská unie tak začala pracovat na podpoře ekonomického rozvoje této oblasti. Ještě v roce 2004 navrhla Komise dvě opatření. První opatření se týkalo přímého obchodu mezi Tureckokyperskou komunitou a členskými státy Evropské unie. Dle návrhu by na vývoz téměř veškerého zboží vyváženého ze Severokyperské turecké republiky nebylo uvaleno clo. Proti tomuto návrhu se striktně postavila Kyperská republika a opatření tak zablokovala. V rámci druhého opatření byla navržena finanční pomoc ve výši 259 milionů eur na období let 2004 až 2006. Tento návrh byl však k nelibosti turecké komunity na Kypru schválen až v roce 2006.

Konkrétně dne 27. února 2006 přijala Rada nařízení č. 389/2006, „*kterým se vytváří nástroj finanční podpory na posílení hospodářského rozvoje tureckého společenství na Kypru*“ (Nařízení Rady (ES) č. 389/2006).

Cílem programu je usnadnit znovusjednocení Kypru podporou hospodářského rozvoje tureckého společenství na Kypru se zvláštním důrazem na hospodářskou integritu ostrova, lepší kontakty mezi oběma společenstvími a s EU, přípravu souboru právních předpisů EU pro komplexní řešení kyperské otázky (Evropská komise). Nařízení se zaměřuje na 6 konkrétních cílů:

- podporu sociálního a hospodářského rozvoje, včetně restrukturalizace, zejména pokud jde o rozvoj venkova, rozvoj lidských zdrojů a regionální rozvoj,
- rozvoj a restrukturalizaci infrastruktury, zejména v oblasti energetiky a dopravy, životního prostředí, telekomunikací a dodávek vody,
- usmíření, opatření vedoucí k vytvoření důvěry a podporu občanské společnosti,
- sblížení tureckého společenství na Kypru s Uníí, mimo jiné na základě informací o politickém a právním řádu Evropské unie, podpory mezilidských vztahů a stipendií od Společenství,
- přípravu právních textů v souladu s *acquis communautaire* tak, aby byly okamžitě použitelné, jakmile dojde k úplnému vyřešení kyperského problému,
- přípravu na provádění *acquis communautaire* vzhledem k odvolání jeho pozastavení, ke kterému došlo v souladu s článkem 1 protokolu č. 10 aktu o přistoupení (Nařízení Rady (ES) č. 389/2006).

Přijetí tohoto nařízení s sebou přineslo konkrétní kroky Evropské unie na podporu kyperských Turků a oblastí severního Kypru. Od těchto kroků si pak Evropská unie představovala skutečné vyřešení kyperského konfliktu. Postavení Kyperských Turků a změny, které plynou z evropské pomoci tak uvádí kapitola níže. V rámci tohoto nařízení bylo z prostředků Evropské unie financováno.

2.5.2 Postavení Kyperských Turků po vstupu Kypru do Evropské unie

Jak již bylo naznačeno výše, postavení Evropské unie se v očích velké části Kyperských Turků po roce 2004, a tedy po neúspěšném referendu o přijetí Annanova plánu, změnilo. Navíc formálně stála severní část ostrova stále mimo Evropskou unii. První roky navíc ani nedocházelo ke slíbené finanční podpoře a fakticky tak stále pokračovala ekonomická izolace oblasti. V prvních letech po vstupu tak byla samotná existence Evropské unie a její nečinnost v kyperském konfliktu pro kyperské Turky spíše zklamáním. To brzy vedlo také ke zhoršení vztahů mezi řeckou a tureckou komunitou na ostrově, neboť nečinnost Evropské unie de facto potvrzovala rozdělení ostrova (Hadjidimitriou 2007: 31).

Za zmínku stojí v tomto kontextu zejména skutečnost, že na jednu stranu je unijní *acquis* pozastaveno na území turecké části Kypru, a to až do momentu, kdy dojde k vyřešení kyperského konfliktu. S tím je ovšem do určité míry v rozporu skutečnost, že benefity spojené s členstvím v EU a jeho právem mohou využívat všichni obyvatelé Kypru, tedy i kyperští Turci, a to za předpokladu, že se nacházejí na území řecké části Kypru, nicméně na svém vlastním území s těchto benefitů dovolávat nemohou (Ker-Lindsay, Mullen, Faustmann 2011: 45).

2.5.3 Vztah mezi EU a Tureckem v kontextu kyperského konfliktu

Důležitým faktorem, který je třeba rozebrat, je rovněž vztah mezi EU a Tureckem, protože tento v mnoha ohledech definuje mediační potenciál EU v kyperském konfliktu. Je totiž potřeba zmínit, že zatímco Kypr je již členem EU, Turecko je kandidátskou zemí, která usiluje o členství v EU. Na druhou stranu je Turecko poměrně tvrdým vyjednavatelem, které v této otázce prosazuje své vlastní zájmy, a to mnohdy prostřednictvím nejrůznějších hrozeb. V roce 1999 například právě vzhledem ke vzájemným vztahům spojeným s konfliktem Turecko zablokovalo přijetí dohody mezi EU a NATO, a to z důvodu, že Turecko nebylo dle svého přesvědčení dostatečně zapojeno do vznikající bezpečnostní a obrané politiky EU (Bohdálek 2002).

Poté, co se nepodařilo přijmout Annanův plán a Kypr měl přesto možnost vstoupit do EU, čehož také využil, došlo na určitou dobu ke zmrazení vztahů mezi EU a Tureckem, a to ze strany Turecka. Další jednání o přístupu Turecka do EU pak byla zahájena až v roce 2008, a to v návaznosti na vítězství Dimitria Christofiase ve volbách, který si však ve vztahu ke kyperskému konfliktu vymínil, že zmíněný Annanův plán nebude vnímán jako základ pro další jednání, ale samotná jednání budou započata opět od samotného počátku. Je však třeba zmínit,

že tyto průtahy nakonec vedly k tomu, že s nimi byly nespokojeni i turečtí občané, přičemž tuto nespokojenost daly najevo mimo jiné ve volbách do parlamentu stejně jako v prezidentských volbách v roce 2010. V tomto období bylo usilováno o to, aby byl kyperský konflikt vyřešen ještě dříve, než bude Kypr v roce 2012 předsedat EU. Nicméně jednání byla poměrně vleklá, a nakonec se konflikt v uvedené lhůtě vyřešit nepodařilo, nelze opomenout fakt, že vyřešen není ani v roce 2021. vzhledem k tomu, že se nedařilo najít shodu, hovořilo se opět o zmrazení vztahů s EU ze strany Turecka, ale také o možnosti rozdělit Kypr na dvě části, což je myšlenka, která má svůj původ již v 60. letech 20. století, nicméně nyní byla opět zmíněna (Štěpánek 2012).

Je také třeba zmínit, že vztah mezi EU a Tureckem je v mnoha ohledech definován prostřednictvím více různých faktorů. Vliv má například skutečnost, že *„Turecko musí řešit zásadní vnitrostátní dilema. Většina politických i ekonomických elit si přeje vstup do EU, což je zároveň organizace, které nedůvěřují. Podezřívají Unii, často oprávněně, že její ochota přijmout Turecko není opravdová“* (Bohdálek 2002).

Zároveň ovšem nejsou pochybnosti o tom, že právě spor o Kypr je největší překážkou vstupu Turecka do EU. Jsou zde i takové faktory jako skutečnost, že Turecko dlouhodobě odmítá otevřít svůj trh zboží z Kypru, čímž ovšem porušuje své mezinárodní závazky. Takto počínání Turecka nehodnotí jen Kypr, popř. další státy, ale rovněž EU. S kyperským konfliktem se pak pojí i další problémy ve vztahu k EU. Některé členské státy EU totiž nechtějí právě z důvodu konfliktu Turecko do EU vůbec přijmout. Jedná se zejména o Německo a Francii. Evropská komise navíc poměrně často kritizuje Turecko za nedostatečnou úroveň reforem, které jsou v Turecku realizovány, a jejichž prostřednictvím by bylo možné napomoci mimo jiné k řešení celého konfliktu. Nicméně i tak je zřejmé, že na straně EU se projevuje určitá snaha o oživení vztahů. Například v roce 2012 byla představena tzv. Pozitivní agenda (Hlaváček 2012: 5).

V kontextu vývoje vzájemných vztahů je navíc nutné z hlediska zkoumaného mediačního potenciálu poukázat rovněž na skutečnost, že aktivita kyperských Řeků v EU a jejich orgánech vedla k ohrožení neutrality ve vztahu k Turecku. EU má aktuálně v mnoha ohledech zájem o podporu svého členského státu na úkor Turecka, což je spojeno i s některými dalšími problémy, které již byly výše uvedeny (např. skutečnost, že některé státy Turecko v EU nechtějí), popř. že ochota jej přijmout nemusí být ve skutečnosti reálná. EU má však nesporně jako významná mezinárodní organizace potenciál ovlivnit podmínky, za kterých dojde k řešení

sporu, čímž může řešení sporu napomoci více než mnohé jiné struktury (Kyrīs 2014: str. 12). V této souvislosti je pak nutné pojednat o otázce přístupu EU k řešení kyperského sporu po roce 2004, což je otázka, která je řešena v následující podkapitole.

2.5.4 Přístup EU k řešení kyperského konfliktu po roce 2004

Na počátku této podkapitoly je nutné poukázat na fakt, že EU se v důsledku vstupu Kypru do EU ocitla ve zcela jiném (novém) postavení ve srovnání s předcházejícím obdobím. Je nutné zmínit, že již před vstupem Kypru do EU bylo zřejmé, že EU zpočátku konflikt chtěla mít vyřešený, nicméně následně na toto řešení rezignovala, což se projevilo tím, že souhlasila s přístupem Kypru navzdory skutečnosti, že konflikt se vyřešit nepodařilo (Kyrīs 2014: 8-9).

Je přitom zřejmé, že již v době jednání o přistoupení Kypru k EU se EU spoléhala primárně na to, že se stranám konfliktu podaří dohodnout. Otázky vyjednávání přitom řešila především OSN, EU byla však subjektem, který ji velmi intenzivně podporoval a ke konfliktu se určitým způsobem vyjadřoval (Kaymak 2008: 6).

V této souvislosti je pak nutné poukázat na skutečnost, že rozhodnutí o tom, jak při řešení konfliktu postupovat, by mělo být rozhodnutím strategickým, které by mělo být postaveno na určité koncepci a systematice, volba způsobu řešení konfliktu je tedy klíčovým krokem, který je potřeba učinit s přihlédnutím k různým faktorům a charakteristikám daného konfliktu (Eralp, Beriker 2005: 189). Zde lze mít za to, že by změny postoje EU k věci neměli být příliš časté, spíše je žádoucí sledovat způsoby řešení konfliktů.

Změnil se i přístup k turecké části Kypru. Na počátku jednání o přistoupení Kypru se hovořilo o tom, že by bylo možným řešením tuto část Kypru izolovat. V roce 2006 však došlo k významné změně, jak již bylo zmíněno výše došlo k významné změně stanoviska, kdy najednou začala EU řešit spíše otázku ekonomické pomoci a podpory směřující do turecké části Kypru. Důvodem byla zejména skutečnost, že od tohoto kroku očekávala usnadnění vyjednávání o řešení konfliktu, protože tímto měl být podpořen i obchod turecké části Kypru s EU a volný pohyb osob (což se ovšem v budoucnu žádným způsobem nepotvrdilo v praxi, důvodem byl mimo jiné nezájem ze strany kyperských Turků) (Anastasiou 2009: 139).

V souvislosti s pomocí turecké části Kypru je třeba zmínit rovněž skutečnost, že bylo usilováno rovněž o přípravu na hladké převzetí evropského *acquis communautaire* v této části Kypru, s čímž se pojila i snaha o vytvoření většího povědomí místních obyvatel o EU a členství

v ní (zde nelze opomenout fakt, že severní část Kypru je výrazně zaostalejší než řecká část, tudíž tyto možnosti by sem mohly přinést řadu nových impulzů pro další rozvoj regionu. EU dále usiluje rovněž o navazování politických kontaktů přímo v rámci turecké části Kypru, aby se dalo následně budovat řešení na základě skutečností, které se podaří EU zjistit. Důležitým faktorem je, že EU sice podporuje OSN ve snaze situaci řešit, nicméně na druhou stranu do určité míry preferuje, aby řešení konfliktu bylo realizováno v rámci EU. Tím by totiž bylo zajištěno, že bude zcela v souladu a kompatibilní s právním řádem EU, což na úrovni OSN nemusí být realizováno. K tomuto přístupu se pak přiklání rovněž kyperští Řekové, kteří dlouhodobě usilovali o vstup do EU, od roku 2004 pak jsou členem EU, čímž pochopitelně chtějí, aby byla věc řešena na úrovni EU (Ker-Lindsay 2007: 37).

V návaznosti na výše uvedené je třeba poukázat na skutečnost, že na celkový postoj EU mají značný vliv kyperští Řekové, kteří aktuálně působí v rámci EU, v jejích orgánech, protože Kyperská republika je členem EU, od čehož se uvedené odvíjí. Je tedy nutné zmínit, že řecká část Kypru se touto cestou prosazování vlastních zájmů v rámci EU může snadno dostávat do situace, kdy EU do určité míry akceptuje její pohled na věc. Uvedené pak ovšem není příliš slučitelné s aplikací mediace, pokud by mediátorem konfliktu měla být právě EU. V této souvislosti je potřeba poukázat na skutečnost, že se v minulosti vyskytovaly některé návrhy, které ve své podstatě nenacházely podporu ani přímo v Řecku, nicméně řecká část Kypru se je snažila velmi intenzivně prosazovat na úrovni EU (Ker-Lindsay, Mullen, Faustmann 2011: 161).

Dalším faktorem, který definuje přístup EU k problematice, je skutečnost, že EU zde sice vyvíjela celou řadu iniciativ, nicméně reálně mnohdy ani v návaznosti na ně nedošlo k zahájení samotných jednání, což rovněž svědčí o tom, že přístup EU ve vztahu k řešení konfliktu na Kypru není možné označit za příliš důsledný. S tím se pak pojí i skutečnost, že podpora a obliba EU mezi obyvateli Kypru z uvedených důvodů klesá. (Kyris 2012: 94).

Z hlediska pohledu na možné řešení konfliktu na Kypru je vhodné zmínit, že EU upřednostňuje dohodu, která sjednotí ostrov a jeho obyvatele pod bikomunální federací. Takové řešení samozřejmě zaručí občanská, politická, ekonomická a kulturní práva všech Kypřanů bez jakéhokoli omezení nebo diskriminace. Bezpečnost všech Kypřanů v každém ohledu – a to nejen z vojenského hlediska - musí být zaručena také prostřednictvím institucionalizovaných opatření, která přesahují Kypr a Řecko a Turecko. Evropský kontext se v tomto ohledu jeví jako slibný (Joseph 2007: 4).

2.6 Mediační potenciál EU v konfliktu na Kypru

V práci chci zjistit, jaký je mediační potenciál EU v kypersko-tureckém konfliktu na Kypru, je potřeba se nyní v návaznosti na mnohé skutečnosti, které byly uvedeny výše, touto problematikou detailněji zabývat. V kontextu výše uvedeného pojednání o mediaci etnických konfliktů, a především o konfliktu na Kypru je možné zmínit, že mediace je zcela jistě jednou z možných variant, kterou by mohla EU napomoci řešit konflikt na Kypru. EU se totiž svého času snažila o vytváření společného hodnotového a intelektuálního prostoru na území Kypru (tedy mezi stranami konfliktu), čehož se snažila docílit například ekonomickou pomocí turecké části Kypru (Nařízení Rady (ES) č. 866/2004)., nicméně problémem byla skutečnost, že se nepodařilo takový prostor vytvořit na společných historických kořenech, což je mnohdy pro možnost mediace důležité (Eralp, Beriker 2005: 177). Obecně je možné říct, že pokud strany mají něco společného, co lze vnímat spíše pozitivně a jsou schopny na to navazovat, má mediace větší šance na úspěch.

Evropská unie je sice mezinárodní organizací, které jsou často při řešení etnických konfliktů prostřednictvím mediace úspěšné (Cihelková 2003: 38). Nicméně jejím limitem v této oblasti je skutečnost, že rozhodně není nestranná. Jak již bylo uvedeno, zatímco Kyperská republika jakožto člen EU častokrát prezentuje své postoje ke konfliktu a stanovisko EU do určité míry ovlivňuje (Ker-Lindsay 2007: 37), pokud jde o Turecko, není členem EU, jeho potenciál na vývoj konfliktu touto cestou působit je tudíž omezen, navíc vztahy k EU jsou velmi komplikované, došlo v nich v posledních desetiletích k řadě neshod a omezení komunikace a četným neshodám. Předmětem kritiky pak bývá někdy i přístup ze strany EU, který působí, že Turecko v EU vůbec nechce, nicméně nemůže to dát takto jednoznačně najevo. S uvedeným pak souvisí i fakt, že Turecko, které si toho je vědomo (resp. jeho občané) nemusí mít ve vztahu k EU takovou důvěru, aby pro něj zrovna EU jako mediátor byla vhodnou volbou. (Bohdálek: 2002). Pro mediaci je totiž důležitá jednak důvěra obou stran, ale také nestrannost, což jsou faktory, které v aktuální situaci nejsou příliš reálné.

Je tedy zřejmé, že klíčovým faktorem je skutečnost, že EU není zcela nestranná ve vztahu mezi Kyprem, Tureckem, popř. také Řeckem, že její možnost být mediátorem v této kauze, je poměrně diskutabilní. Rovněž mnohé odborné zdroje poukazují na skutečnost, že mediační potenciál EU v etnickém konfliktu na Kypru je omezený. Důvodem je mimo jiné i fakt, že EU se v současné době ve svých postojích ke konfliktu a možnostech, jak jej řešit, ale

i ve svém přístupu prakticky nevyvíjí, čímž nereflexuje aktuální situaci (nezávisle na tom, jaká metoda by mohla být zvolena k řešení daného konfliktu) (Eralp, Beriker 2005: 189).

V současné době je tak možné EU vnímat spíše jako subjekt, který se k problematice vyjadřuje, dává určité podněty, které mohou být pro strany zajímavé, popř. přínosné (byť zatím příliš k řešení nenašly), ale rozhodně ji nelze vnímat jako mediátora, popř. jako subjekt, který by měl významný mediační potenciál. K tomu, aby se EU mohla v tomto konfliktu stát mediátorem by muselo dojít k zásadním změnám postojů všech aktérů (např. ze strany Turecka k EU, ale i ze strany EU k Turecku a Kypru) a až poté by mohla EU být skutečně mediátorem tohoto konfliktu. Nicméně lze spíše očekávat, že pokud bude někdo mediátorem tohoto konfliktu, kterému se podaří konflikt skutečně pomoci vyřešit, bude se jednat o subjekt, se kterým nemá ani jedna ze stran konfliktu tak komplikované vztahy.

ZÁVĚR

Tématem předkládané práce byla Evropská unie jako potenciální mediátor etnického konfliktu na Kypru. Etnický konflikt na Kypru má své kořeny již dlouho před rokem 1974, nicméně k samotnému rozdělení ostrova na řeckou a tureckou část došlo v důsledku etnického konfliktu právě v roce 1974. Od té doby je ostrov rozdělen, a navzdory skutečnosti, že byla opakovaně hledána cesta, jak jej vyřešit, doposud se nepodařilo dosáhnout skutečného řešení, resp. dohody řecké a turecké strany. Do řešení konfliktu se v průběhu času určitým způsobem zapojila celá řada subjektů, k nimž patří zejména OSN, ale vyjadřovala se k němu i Evropská unie, opomenout pak nelze ani další aktéry, ke kterým patří třeba Velká Británie či Řecko. Je přitom zřejmé, že Turecko má na Kypru velký zájem, přičemž v průběhu času byla období, kdy bylo nakloněno vyjednáváním více a období, kdy jim bylo naopak nakloněno méně. Je také nutné podotknout, že velmi důležitým aktérem je Evropská unie, která se pokoušela ke konfliktu vyjadřovat a podporovat OSN při snaze o hledání jeho řešení. Před rokem 2004 bylo zřejmé, že se všichni zúčastnění snažili nějaké řešení hledat, protože Kypr i Turecko usilovali o vstup do EU, která zpočátku vstup Kypru do EU podmiňovala vyřešením konfliktu. Protože však z tohoto požadavku slevila, Kypr přijala, naopak s Tureckem jako kandidátskou zemí se již více než 20 let stále vedou jednání, s čímž je Turecko nespokojeno, došlo k určitým proměnám. Snaha ekonomicky podpořit tureckou část Kypru a umožnit zde volný pohyb a větší spolupráci s EU se také nesečkala s velkým úspěchem, který by měl dopady na řešení konfliktu. Proto je konflikt stále nedořešený a v posledních letech se zdá, že situace stagnuje.

Přínosem k naplnění hlavního cíle práce by mělo být zejména zodpovězení následujících výzkumných otázek:

1) Jaký je potenciál Evropské unie stát se mediátorem etnického konfliktu na Kypru?

V návaznosti na provedenou analýzu celého konfliktu, jeho vývoje, vztahů zúčastněných aktérů (zejména EU, OSN, Turecka, Řecka a Kyperské republiky) se podařilo dospět k závěru, že mediační potenciál EU v této oblasti není příliš vysoký. EU totiž není nestranná ve vztahu k Turecku, navíc vzájemné vztahy jsou již zatíženy dřívějšími snahami o řešení konfliktu jinými cestami než mediací, čímž zde patrně bude chybět i důvěra. Naopak Kyperská republika jako člen EU v mnoha ohledech v rámci EU prosazuje svoji vizi, přesvědčení i zájmy.

- 2) Jaké dopady má zapojení Evropské unie coby potenciálního mediátora na Kypru na vztah EU a Řecka, potažmo řecké komunity na Kypru?

Nelze pochybovat o tom, že snaha o řešení konfliktu na Kypru, popř. jeho podporu se ze stran EU v mnoha případech projevila EU například velmi intenzivně podporovala OSN při snaze o řešení před rokem 2004, nicméně nebyla rozhodně mediátorem, spíše subjektem, který s ohledem na fakt, že jak Kypr, tak Turecko chtějí být členy EU, na tyto členy působil a ke konfliktu se vyjadřoval. To však není nejvhodnější předpoklad pro pozdější zahájení mediace. EU navíc změnila názor na řadu otázek (např. zda přijmout Kypr do EU i bez vyřešení konfliktu, popř. jak přistupovat k severní části Kypru – zda jej izolovat nebo podporovat), čímž je nesporné, že se ve věci angažuje, ale výsledky to příliš nepřináší. EU je tedy aktérem, který má na konflikt vliv, byť nelze hovořit o vlivu v podobě mediace.

- 3) Jaké dopady má zapojení Evropské unie coby potenciálního mediátora na Kypru na vztah EU a Turecka, potažmo turecké komunity na Kypru?

Jak již bylo uvedeno, vztah mezi EU a Tureckem stejně jako EU a tureckou komunitou na Kypru, prošel značným vývojem. Turecko na jednu stranu má zájem stát se členem EU, mají o to zájem i jeho obyvatelé, na druhou stranu si nadále činí nároky na Kypr, resp. jeho část, ze kterých nechce slevit. V mnoha ohledech se navíc ze strany EU necítí být vnímáno jako rovnocenný partner, čímž dochází k ochlazení, popř. přerušování vztahů a jednání o přístupu do EU, který je ze strany EU mnohdy podmiňován právě vyřešením konfliktu (navíc je komplikované, že Kypr, který členem EU již je, působí často na rozhodování v orgánech EU proti Turecku, některé státy přijetí Turecka navíc striktně odmítají). Politická reprezentace Turecka si pak je vědoma toho, že mnohdy zájem přijmout Turecko není míněn upřímně, cítí, že EU k Turecku nepřistupuje stejně jako třeba ke Kypru, popř. že jej nechce přijmout do EU. Vztahy tento fakt tedy zásadním způsobem ovlivňuje. Postoje a názory Turecka se pak pochopitelně projevují i u turecké komunity žijící přímo na Kypru, která např. pomoc ze strany EU vítá, ale k řešení konfliktu ji příliš nemotivuje.

Cíle práce se podařilo naplnit. Ukázalo se, že mediační potenciál EU v konfliktu na Kypru je velmi omezený. Za úspěch této práce lze označit zpracování poměrně velkého množství zahraničních zdrojů, které mohou být i pro českého čtenáře přínosem. Limitem je pak zejména obvyklý rozsah bakalářské práce a velmi obsáhlé téma, což je důvodem, proč by bylo možné o tématu zpracovat i o poznání rozsáhlejší studii. V dalším výzkumu (např. v rámci

diplomové či rigorózní práce) by bylo možné se věnovat jen vybranému období (např. jen letům 2004-2010, popř. aktuální situaci), které by se tak dala věnovat větší pozornost.

Zdroje

Odborné publikace

ANASTASIOU, Harry. Cyprus as the EU Anomaly. *Global Society*, 2009, 23.2: ISSN 1360-0826.

BARŠA, Pavel; STRMISKA, Maxmilikán. Národní stát a etnický konflikt: politologická perspektiva. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. Politologická řada. ISBN 80-85959-52-6.

BELL-FIALKOFF, Andrew. Etnické čistky. Praha: Práh. 2003. ISBN 80-7252-070-9.

BERCOVITCH, Jacob. Resolving international conflicts: the theory and practice of mediation. Boulder, Colo.: Lynne Rienner Publishers, Studies in international politics (Boulder, Colo.), 1996.

BERCOVITCH, Jacob; SIMPSON, Leah. International mediation and the question of failed peace agreements: Improving conflict management and implementation. *Peace & Change*, 2010, 35.1: 68-103.

BERCOVITCH, Jacob; LEE, Su-Mi. Mediating international conflicts: examining the effectiveness of directive strategies. *International Journal of Peace Studies*, 2003, 1-17.

BERGMANN, Julian; NIEMANN, Arne. The European Union as an Effective Mediator in Peace Negotiations? Conceptual Framework and Plausibility Probe. *Mainz Papers on International and European Politics (MPIEP)*, 2013, 5. ISSN 2193-6684.

BOHDÁLEK, Miroslav. Kypr – předpověditelná krize. [online]. Copyright © Global Politics časopis pro politiku [cit. 03.03.2021]. Dostupné z: <http://www.globalpolitics.cz/clanky/kypr>

BROUČEK, Stanislav. et. al.: Základní pojmy etnické teorie. *Český lid*, 78, 1991, č. 4, ISSN 0009-0794, s. 239-240.

BROWN, Michael E. *Ethnic Conflict and International Security*. New Jersey: Princeton University Press, 2018. ISBN 9780691186955.

BRZOBOHATÝ, Robin, Lenka POLÁKOVÁ a Tomáš HORÁČEK. Rukověť mediátora, aneb, Co je dobré vědět nejen ke zkouškám mediátora. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-221-4.

CASELLI, Francesco a Wilbur John COLLEMAN. On the Theory of Ethnic conflict [online]. 2011 [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: <https://faculty.fuqua.duke.edu/~coleman/web/ethnic.pdf>

CIHELKOVÁ, Eva. Vnější ekonomické vztahy Evropské unie. Praha: C.H. Beck, 2003. Beckova edice ekonomie. ISBN 80-7179-804-5.

DINER, Emre Turkey underlines importance of equitable sharing of resources as Tsipras visits Cyprus. The Daily Sabah... [online] 2015 [cit. 19. 11. 2020] Dostupné z: <https://www.dailysabah.com/politics/2015/02/03/tsipras-breaks-with-tradition-by-meeting-cyprus-turks>

DRUCKMAN, Daniel; BROOME, Benjamin J.; KORPER, Susan H. Value differences and conflict resolution: Facilitation or delinking?. *Journal of Conflict Resolution*, 1988, 32.3: ISSN 0022-0027, s. 489-510.

ERALP, Doga Ulas; BERIKER, Nimet. Assessing the conflict resolution potential of the EU: The Cyprus conflict and accession negotiations. *Security Dialogue*, 2005, 36.2: 175-192.

GRYGAR, Jiří. Zákon o mediaci a související předpisy: s komentářem a vzory podle stavu k 1.1.2014 v návaznosti na nový občanský zákoník a novou úpravu procesních předpisů. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-009-3.

HADJIDIMITRIOU, Takis. The Cyprus crisis after referendum. In *Cyprus after Accession: Getting past 'No'?* St Antony's College University of Oxford. Workshop report. [online] 2007 [cit. 25. 04. 2021] Dostupné z: <https://www.yumpu.com/en/document/view/25993937/cyprus-after-accession-getting-past-no-st-antonys-college->

Handbook on the Peaceful Settlement of Disputes between States New York: United Nations in New York, 1992. ISBN 9211334284.

HLAVÁČEK, Karel. Vztah Kyperské republiky a Turecka. Praha: Parlamentní institut. 2012. ISBN neuvedeno.

HOFREITER, Lukáš. Teória a riešenie konfliktov. Liptovský Mikuláš :Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika Liptovský Mikuláš, 2008. ISBN 978-808040-347-8.

Charta Organizace spojených národů. [online] [cit. 19. 11. 2020] Dostupné z: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>

JOSEPH, Joseph S. The European Union as a New Context and Challenge for the Triangle of Greece, Cyprus and Turkey. [online]. Copyright © 2007 [cit. 24.04.2021]. Dostupné z: <https://dspace.flinders.edu.au/xmlui/handle/2328/1780>

KAUFMAN, Stuart J. Modern hatreds: The symbolic politics of ethnic war. Cornell University Press, 2001. ISBN 9780801487361.

KAYMAK, Erol. Why the EU Catalyst Proved Insufficient to Solve the Cyprus Problem: The Politicization of European Values. Eastern Mediterranean University. Working paper. 2008. ISBN neuvedeno.

KER-LINDSAY, James. The Cyprus Problem. What Everyone Needs to Know. New York: Oxford University Press, 2011. 152 s. ISBN 978-0-19-975715-2.

KER-LINDSAY, James, Fiona MULLEN a Hubert FAUSTMANN. An Island in Europe: The EU and the Transformation of Cyprus. London: I.B.Tauris, 2011. ISBN 9780857719904.

KER-LINDSAY, James. 'Reconceptualising the "European Solution" for Cyprus', in Cyprus After Accession: Getting Past No? Workshop Report and Responses, Oxford, May 2007. ISBN. Neuvedeno.

KLÍMA, Karel. Evropské právo. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 9788073803353.

KOURA, Jan. Rozdělený ostrov: studená válka a kyperská otázka v letech 1960-1974. Praha: Epocha, 2019. Studená válka - nové dějiny. ISBN 978-80-7557-199-1.

Kypr: Základní charakteristika teritoria , ekonomický přehled. Businessinfo.cz. [online] [cit. 19. 11. 2020] Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/kypr-zakladni-charakteristika-teritoria-ekonomicky-prehled/#section-00a83e57-bcaf-4704-b8f0-d140df14cc8a>

KYRIS, George. Europeanisation and Conflict Resolution: The Case of Cyprus. Institut Barcelona, 2013 [online] [cit. 19. 11. 2020] Dostupné z: https://www.ibei.org/europeanisation-and-conflict-resolution-the-case-of-cyprus_20622.pdf.

MAHAN, Alfred T. Armaments and Arbitration, Or, The Place of Force in the International. Clark: The Lawbook Exchange, 2004. ISBN 9781584773894.

MENKEL-MEADOW, Carrie. Introduction: What Will We Do When Adjudication Ends-A Brief Intellectual History of ADR. Ucla L. Rev., 1996, 44: 1613. ISSN 0041-5650.

MERRILLS, J. G. *International Dispute Settlement*. Cambridge : Cambridge University Press, 2011. ISBN 9780511973550.

PLAMÍNEK, Jiří. *Konflikty a vyjednávání: umění vyhrávat, aniž by někdo prohrál*. 3., upr. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2012. *Poradce pro praxi*. ISBN 978-80-247-4485-8.

PRINCEN, Tom. *Camp David: Problem-Solving or Power Politics as Usual?* *Journal of Peace Research*. 1991, 28, 1 ISSN 0022-3433.

SARGSYAN, Irena. *International mediation in theory and practice: lessons of nagorno-karabakh*. Yerevan: Armenian Center for National and International Studies, 2003. ISBN neuvedeno.

STARKEY, Brigit, BOYER, Mark, WIKENFELD, Jonathan. *International Negotiation in a Complex World*. Maryland: Rowman & Littlefield, 2010. ISBN 9780742566798.

STRÁTECKÝ, Vít. In. KARLAS, Jan. *Jak předsedat Evropské unii?: návrh priorit předsednictví ČR v Radě EU v roce 2009*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008. ISBN 978-80-86506-66-1.

ŠLACHTA, Mojmir. *Ohniska napětí ve světě*. Praha: Nakladatelství české geografické společnosti. 2007. ISBN 978-80-86034-74-4.

ŠTĚPÁNEK, Petr. *Severní Kypr: zpátky na start? Mezinárodní politika*. 2012, 4. ISSN 1805-8612.

TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*. Praha: Portál. 2007. 256 s. ISBN 978-80-7367-097-9.

THEODOULOU, Michael. *The Peace Processes: 2004 Annan Plan | Cyprus Mail*. Cyprus Mail [online]. Dostupné z: <https://cyprus-mail.com/2016/12/29/peace-plans-2004-annan-plan/>

THEOPHYLACTOU, Demetrios A. *Geopolitics, Turkey's EU accession course and Cyprus: power balances and 'Soft Power' calculations*. *Southeast European and Black Sea Studies*, 2020, 12 (1), ISSN 1468-3857, s. 97–114.

TOCCI, Nathalie. *The EU and Conflict Resolution: Promoting Peace in the Backyard*. New York: Routledge, 2007. ISBN 9781134123377.

TOFT, Monica Duffy. *The geography of ethnic violence: Identity, interests, and the indivisibility of territory*. Princeton University Press, 2010. ISBN 9781400835744.

YIN, Robert K. *Case Study Research. Design and Methods*. 4th ed. London: Sage Publications, 2009. ISBN 9781412960991.

WAISOVÁ, Šárka. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, 2005. Politologie (Portál). ISBN 80-7178-390-0.

World Bulletin (2014). Erdogan urges bi-zonal solution to Cyprus problem. World Bulletin. 2. 9. 2014 [online] [cit. 19. 11. 2020] Dostupné z: <http://www.worldbulletin.net/greek-cypriot/143576/erdogan-urges-bi-zonal-solution-to-cyprus-problem>

ZARTMAN, William. *Peacemaking in International Conflict: Methods & Techniques*. Washington D.C.: US Institute of Peace Press, 2007. ISBN 9781929223657.

Právní předpisy

Nařízení Rady (ES) č. 866/2004 ze dne 29. dubna 2004 o režimu podle článku 2 protokolu č. 10 k aktu o přistoupení. Úř. věst. L 161, 30. 4. 2004.

Nařízení Rady (ES) 389/2006 ze dne 27. Února 2006

Protokol č. 10. Úř. věst. L 236, 23. 9. 2003, s. 955